

Dr Dragana Petrović

Institut za uporedno pravo, Beograd

Priljeno 01.09.2009.

SAMOUBILAČKI TERORIZAM

U ovom tekstu nemoguće je i suvšno izneti konkretne načine reagovanja u suzbijanju tog modaliteta društveno najopasnijeg ponašanja. U isto vreme, na ovom mestu je to i nerealno očekivati. Zato smo, u analizi koja sledi, pošli putem samo "razgrtanja prostora" na kome se ukrštaju mere regulative i kontrole samoubilačkog terorizma, ili osvetlili samo nekoliko aktuelnih oblika nastojanja da se obuzda ova forma kriminaliteta. uz napomenu da postojeći sistem krivičnog pravosuđa (i na državnom i na međunarodnom nivou) očigledno, za sada, nije dorastao da se nosi sa takvom vrstom terorista, posebno kada su ovi dobro i savremeno organizovani. Zapravo, sve veća složenost u razumevanju ove sfere ljudskog ponašanja (praćene mnogobrojnim kontraverzama i dilemama), uz prethodnu konstataciju (gde se problematika terorizma, naravno, sa našeg aspekta, objašnjava neefikasnim mehanizmima pravne i sudske kontrole) od strateškog je značaja za buduću smer programa i akcija u borbi sa ovom varijantom "organizovanog projekta, strateškog izbora ili zavere u cilju ubistva i zastrašivanja".

Ključne reči bombaški terorizam, determinišući faktori, sredstva i način rada, mete terorizma, žrtve terorizma, sadržaj i izbor reagovanja na terorizam.

I 1) Aktuelnost problematike

Kvalitetno drugačiji, veoma smrtonosan, svakako natprirodan, ovaj novi oblik terorizma poslednje tri decenije doživljava pravu eksploziju.

Fenomen koji zaudara na nezaustavivo razaranje.

Sa imidžom najsavršenijeg terorističkog oružja ("ljudske bombe ne mogu biti poražene, čak ni nuklearnim bombama"),¹ taj vid terorizma se pretvorio u "živu mašinu" koja "guta" sve pred sobom.

Kao da se suočavamo sa protivnikom koga je najteže pobediti.

---

¹ E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici, vid. <http://www.bhdani.com/arhiva/223/t22313.shtml>

Ali da li je ovaj zastrašujući problem nazustaviv kao što izgleda? Da li je samoubilački teorizam efikasniji od "konvencionalnog"? Kakva je njegova strateška vrednost? Da li je terorizam verski fenomen? Preciznije, da li su samoubilački bombaši proizvod verskog kulta ili kulta ličnosti? Možda je ovde, ipak reč o usamljenim, nacionalnim fanaticima?!... Gde je, uopšte početak, a gde kraj tom začaranom krugu bezumlja i mržnje?

Svaki odgovor prati novo pitanje.

I dok se traga za novim efikasnijim metodama u borbi sa ovom mračnom stranom ljudskog ponašanja, upravo, sa ciljem da se demistifikuje motivacija i strategija, otkriju slabosti i metodi da se on porazi, u stvarnom svetu on i dalje opstaje kao "nerazmrsivo klupko nasilja i smrti hiljade nedužnih".²

Štošta se u međuvremenu promenilo - straha i nasilja je upadljivo više, a nade značajno manje.

Nova bolja, sigurnija budućnost još se ne nazire.

Upravo suprotno.

Skoro 20 godina od svog pojavljivanja, samoubilački terorizam i dalje nosi etiketu - najmoćnijeg terorističkog oružja. Postojeća (narastajuća) politička nestabilnost u Rusiji, na Srednjem istoku, na jugu Azije, uključujući Irak, Indiju i Pakistan (ali akcenat je, pre svega, na izraelsko-palestinskoj krizi i podršci koju SAD daje Izraelu, kao i na nelegalnoj invaziji na Irak, kao posebno podsticajnim faktorima terorizmu), jasno ukazuju da će pretnja koju proizvodi smoubilački terorizam u ovim regionima biti i dalje prisutna. Nastojeći da izvučemo zaključke o "budućnosti" ove vrste terorizma, strah koji dolazi od njega će postojati sve dotle dok se ne eliminišu problemi koji su osnov za njegovo nastajanje, odnosno dok ne budu eliminisani politički razlozi koji ih uslovljavaju.

Iz ove perspektive, znači - možda nikad.

Ambiciozniji odgovor bio bi - možda nekad.

2) Kratka istorija samoubilačkih napada

Oktobra 1983. godine, u dve velike eksplozije u kasarnama francuskog i američkog kontigenta mirovnih trupa u Bejrutu (Liban), poginuo je 241 američki vojnik i 58 francuskih padobranaca. Oba teroristička na-

---

² E. Pinjo: Islamski terorizam, vid. <http://www.mm.cp.ba/printart123.html>

pada izveli su muslimanski ekstremisti koji su ušli u prostorije same kasarne i aktivirali bombe rešeni da žrtvuju svoje živote.³ Februara 1994. godine, u Ibrahimovoj džamiji (Hebron), napadač je uspeo da ispali 119 metaka u masu - bilans je 29 mrtvih i 150 ranjenih. To je bio *dr Baruch Goldstein*. *Dr Goldstein* je znao da je to napad bez povratka. Takve samoubilačke akcije opravdali su izraelski rabini. Samoubistvo za vreme rata je dopušteno zbog pobeđe Izraela. Čovek koji se dobrovoljno prijavi za takve operacije nazvaće se junakom i mučenikom.⁴ U istom kontekstu, da li posebno navoditi spektakularne napade (koji se pripisuju saudijskom milioneru Osami bin Ladenu) izvedene 11. septembra 2001. godine na Svetski trgovinski toranj (južno i severno krilo) u Njujorku, kao i zgradu Ministarstva odbrane, poznatu kao Pentagon u *Washington DC*-u. U napadima je stradalo 3000 ljudi, dok je prouzrokovana ogromna materijalna i ekonomska šteta, a samo su na berzi hartija od vrednosti, gubici iznosili 1380 milijardi dolara. U martu, 2002. godine, u jedan jerusalimski supermarket ulazi mlada devojka, prilazi grupi mušterija na ulazu i iznenada eksplodira. Žrtvujući sebe, u smrt odvodi još dvoje ljudi.

Naravno, ovde ne možemo a da ne pomenemo akcije specijalnih samoubilačkih odreda Oslobođilačkih tigrova tamilskog Elama (LTTE), u kojima je od 1987. godine, do danas ubijeno stotine civila, vojnika i političkih lidera. U ovim napadima su živote izgubila i dva šefa država. 1991. godine, ubijen je indijski premijer Radživ Gandi, a 1993. godine, premijer Šri Lanke Ranasta Pramadasa.⁵ U učestalim akcijama ovih odreda na američke ambasade u Tanzaniji i Keniji 1998. godine, živote je izgubilo skoro 300 ljudi.

---

³ *Dr Baruch Goldstein* (čiji je grob danas sveto mesto pod stražom radikalnih jevrejskih militanata), je znao da je ovo napad na džamiju prepunu klanjača, bio napad bez povratka. Inače, inspiracija za čin pokolja dolazila je od *Robina Meira Kahama*, čije su reči mržnje, ispunjene rasističkim tonovima, pronašle put do *Dr Goldsteina* i njegovih istomišljenika. Cit. prema: E. Pinjo: Islamski terorizam, vid. <http://www.mm.cp.ba/printart123.html>

⁴ Ibid.

⁵ Zanimljivo je istaći da je u jednom takvom, kasnijem napadu, u kojem su poginule 24 osobe, izgubio oko aktuelni predsednik Šri Lanke, *Chandrike Kamaratunga*. Cit. prema: E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici, vid. <http://www.bhdani.com/arhiva/223/t22313.shtml>

Međutim, samoubilački terorizam, iako ga mi označili "modernom" formom terorizma, nije, u stvari proizvod događanja poslednjih tridesetak godina. Korene svoje demonske univerzalnosti on vuče od samih Jevreja koji su još u I veku izvodili samoubilačke napade u starom Sizerisu. Deset vekova kasnije, u Siriji se pojavljuje sekta pod nazivom "Asasini" (podsekta Ismailitske sekte), nastala od muslimanskih boraca koji su živeli na severu Persije i koji su primenjivali samoubilački terorizam kao strategiju u širenju Islama.⁶ U XVIII, veku muslimanske zajednice na Malbarskoj obali u Indiji, Acehu na Sumatri, Mindanau i Sulu na Filipinima odlučno su pribegavale samoubilačkim napadima kao načinu borbe protiv kolonijalnih okupatora.⁷

Samoubilački napadi su, takođe, korišćeni u Japanu, u toku Drugog svetskog rata, kada su specijalno obučene napadačke vojne formacije, zvane Kamikaze, jurišale u jednodnevne misije poniranja i "zakucavanja" u neprijateljske brodove avionima krcatim eksplozivom ili brodovima koji su "projektovani" u istu svrhu.⁸ Akcije Kamikaza su organizovane na dobrovoljnoj osnovi, a posebnu pažnju privlači činjenica da kada je voj-

---

⁶ Naziv ove sekte potiče od reči Haššain (onaj koji jede hašiš), koji konzumira ovo opojno sredstvo. Pripadnici ove sekte bili su apsolutno odani svom šefu tj. fantastično požrtvovani u realizovanju "svoje" misije. Odlazili su u isplanirane "asasinacije" svesni toga da neće preživeti. U drugoj polovini XIII veka, u Siriji, memelučki sultan Bajbers ih je progalsio otpadnicima od te vere i uništio. Međutim, smatra se da oni i dalje postoje kao izrazito tajni red." Etimološki reč ubica izvodi se iz imena sekte (franc. *assassin*). Vid. o tome: E. Pinjo: Islamski terorizam...

⁷ Iako su pripremani da izvrše samoubilačke napade, pripadnici ovih odreda svoju smrt ne shvataju kao čin samoubistva. Radi se tu tek o činu žrtvovanja za zajednicu u slavu Boga. Ibid.

⁸ Eskadrila od pet japanskih aviona Micubiši AGM 6 Zero, natovarena bombama leti iznad okeana na svoj poslednji zadatak (Tihi okean istočno od Filipina 24. oktobra 1944. godine). Višednevna potraga za flotom američkih nosača aviona (dva teška i šest eskortnih), koja je pretela zauzimanjem Filipina, konačno je urodila plodom. Poručnik Seki iz jedinice "Šimpu" (hrabar) zakucao se neustrašivo u svoj cilj, nosač aviona *St. Lo*. Posle njega, još jedan avion se zabio u *St. Lo* i on je potonuo. I ostala tri pilota su pogodila po jedan eskortni nosač... Bio je to napad kamikaza (Božanski vetar) čiji je idejni tvorac komandant prve vazdušne flote na filipinima, viceadmiral Takidžiro Oniši. Uveče, 15. avgusta 1945. godine, admiral Oniši, podstrekač snaga Šimpu, oduzeo je sebi život harakirijem (tradicionalnim obredom Sepuku). Recimo, sa gubicima od 3000 pilota, japanske kamikaze nisu potopile ni jedan veći saveznički brog. Vid. o tome: <http://www.mm.co.ba/printart123.html>

ska pozivala, odnosno oglašavala slobodna mesta za pilote dobrovoljce, skoro uvek se javljalo tri puta više pilota nego što je bilo aviona. Organizacija Fatah, takođe nema problema sa dovoljnim brojem dobrovoljaca; zanimljivo je ovde pomenuti da se za takve samoubilačke napade biraju osobe mlađe od 18 godina.⁹

Egipatske terorističke grupe su izvršile par samoubilačkih operacija na nekoliko policijskih stanica u Hrvatskoj, kao i na egipatsku ambasadu u Pakistanu. Al Kaida je iskoristila više bombaša samoubica egipatskih državljana za napad na američke ambasade u istočnoj Africi 1998. I druge aktivne terorističke grupe su učestvovala u pripremi i izvođenju terorističkih napada, ali uglavnom u okviru svoje teritorije. PKK je više puta upozoravala da će izvesti samoubilačke napade na teritoriji Nemačke gde ordinira veliki broj kurdskih emigranata.¹⁰

3) Definisanje samoubilačkog terorizma

a) Šta je to samoubilački terorizam?

I Samoubilački terorizam obično definišemo kao "spremnost žrtvovanja nečijeg života pri uništavanju ili pokušaju uništenja cilja koji će podupreti politička nastojanja".¹¹ Samoubilački napadi su odraz krajnje nemoći i očaja koji često proističe iz duboke nepravde ili iz težnje za višim ciljevima, a u nedostatku adekvatnih sredstava za njihovim postizanjem. *Yorem Sweitzer* ističe da se pod samoubilačkim napadima podrazumeva nasilan, politički motivisan napad koji izvršava u svesnom stanju odlučnosti osoba koja diže u vazduh i sebe i zadati cilj. Prethodna pripremljenost na sigurnu smrt je preduslov za uspešan napad.¹² *Jane's Infor-*

---

⁹ Pozivi da se jave Kamikaze, piloti dobrovoljci, koji se se odazivali u neverovatno velikom broju, imalo je za posledicu pogibiju na stotine pilota starosti između 19-23 godine, što predstavlja jednu od najvećih brojki nastradalih u samoubilačkim napadima u istoriji. Vid. opširnije o tome: Informacije o pilotima kamikazama, 2002). Cit. prema: Herald Otto Schweizer: Female Suicide Bombers, What do we know or should know about them? Terrorism, Organized Crime, and Extremism, Policing in Central and Eastern Europe: Deviance, Violence, and Victimization, 611-628, 2002, College of Police and Security Studies, Slovenia.

¹⁰ Suicide terrorism: a global threat - Jane's Intelligence Review. Vid. http://www.janes.com/security/international_security/news/usssole/jir001020_1_n.shtml

¹¹ Cit. prema. E. Pinjo: Islamski terorizam, ...

¹² Herald Otto Schweizer: Female Suicide Bombers,...

mation Group definiše samoubilački terorizam kao spremnost da se uništi cilj u svrhu postizanja nekog političkog cilja. Cilj psihički i fizički pripremljenog teroriste je da umre dok uništava neprijateljski cilj.¹³

II Iako se ovde nećemo baviti detaljnim objašnjavanjem terorizma uopšte, naš osoben pristup razmatranju odnosnog problema samo delom će se bazirati i na njemu ili koncentrisati samo u meri u kojoj će nas to odvesti dubljem razumevanju specifičnih uslova, pretpostavki za tumačenje označenog fenomena. Zato, podsetimo se: reč teror (strah, užas) je latinskog porekla i znači "zadavanje straha, izazivanje straha, trepeta, užasa, strave, jeze; primena nasilja sve do fizičkog uništenja protivnika... Terorizam je vršenje terora, vladanje zastrašivanjem, tiranija, uništenje protivnika najokrutnijim sedstvima (progoni, ugnjetavanje, ubijanje)." (R. Klajn: Veliki rečnik stranih reči, str. 1245; M. Vujaklija: Leksikon stranih reči i izraza, str. 947). U *Oxford English Dictionary* smisao i suština terorizma je određena na sledeći način: "Terorizam; sistemi terora. 1. Vladavina zastrašivanjem, kakvu je sprovodila partija na vlasti u Francuskoj za vreme revolucije 1789-1794. 2. Politika koja ima za cilj sa terorom uništi one protiv kojih se primenjuje; upotreba metoda zastrašivanja; činjenica primene terora ili stanje podvrgnutosti teroru. Terorista je politički termin; primenjuje se za jakobince i njihove predstavnike i partijske pripadnike u Francuskoj revoluciji, posebno za one koji su povezani sa sudovima u toku vladavine terora; svako ko pokušava da nametne svoje stvavove sistemom zastrašivanja." Američki *State Department* pod terorizmom podrazumeva "politički motivisano nasilje s predumišljajem koje se vrši protiv neborbenih ciljeva od strane podnacionalnih grupa ili tajnih agenata, obično sa namerom da se utiče na javno mnjenje." (poglavlje 22 kodeksa SAD, sekcija 2656).¹⁴ Uz napomenu da se o teroru i terorizmu stalno iznose nove definicije¹⁵, argumenti i kontraargumenti, stvoren je utisak da svi (bez obzira na različitosti određene društveno-političkim i religijsko-kulturološkim pristupima dotičnom problemu) i male skupine,

¹³ Bombaško samoubistvo se još naziva i samoubilački napad i *Jane's Information Group* koristi termin - samoubilački napadi u vezi sa smoubilačkim terorizmom, mada se svi ovi termini u globalu odnose se na isti tip događaja. Ibid.

¹⁴ Cit. prema. E. Pinjo: Islamski terorizam, ...

¹⁵ Proučavajući dostupnu literaturu, slobodno možemo reći da ima onoliko definicija koliko i autora. Prosto, uočavamo da svaki autor ima svoje vlastito određene suštine terorizma.

čitavi narodni pokreti i državni režimi koriste terorizam u većem ili manjem obimu kao instrument "pravedne borbe". U svom užem i specifičnom značenju, terorizam je "smatran pežorativnim izrazom, tako da se u nazivima akcije i reakcije potcrtavaju odrednice kao što su sloboda, odbrana, oslobođenje, armija i pravedna osveta."¹⁶!

U svetlu iznetih činjenica, vraćamo se na početak ovog tematskog područja i objašnjavamo suštinu terorizma, posebno obrazlažući njegove ključne karakteristike.

"Terorizam je jednako i pretnja nasiljem i sam akt nasilja".¹⁷ Preciznije, terorizam je poseban oblik političkog nasilja "On nije filozofija ili politički pokret." Terorizam je metod ili sredstvo koji su kroz istoriju koristile državne organizacije i odgovarajuće grupacije za ostvarivanje političkih ciljeva. Ovaj specifični oblik političkog nasilja "poseduje" niz jasno izraženih osobina. Preciznije, u pitanju je pet osnovnih obeležja terorizma i to:

1) terorizam je unapred smišljeni akt koji teži da proizvede ekstremni strah i nasilje;

2) teroristički napad je upravljen na veći broj ljudi nego što su to žrtve direktnog nasilja;

3) napadi su fokusirani na simboličke ili nasumične ciljeve, uključujući što veći broj civila;

4) na terorističke akte društvo gleda kao na nenormalne u bukvalnom smislu reči, rušeći društvene norme, prouzrokujući osećaj nesigurnosti i besa;

5) terorizam je usmeren u pravcu uticaja na političko ponašanje (na pr. da se nateraju protivnici da ispune sve ili neke od zahteva terorista, da izprovociraju nepromišljenu reakciju, da ubrzaju ili uspore sukobe ili da iznesu u javnost politički ili religiozni cilj, da "daju ventil" dubokoj mržnji i želji za osvetom i da potkopaju vlade i institucije koje su označile kao neprijateljske).¹⁸

Preciziramo, terorizam je "svrsishodan čin pretnje u cilju stvaranja straha kod žrtve ili više ljudi." U ovakvom određenju, delovi svrsishodnog čina - nasilje, strah i nesigurnost, žrtva ili više žrtava - doprinose je-

---

¹⁶ Ibid.

¹⁷ B. Hofmann: Unutar terorizma, str. 33. Cit. prema: E. Pinjo, Islamski terorizam...

¹⁸ Peter Flemming, Michael Stobt: Myths and Realities of Cyberterrorism, Countering Terrorism Through International Cooperation, Courmayer, Italy, 2000, str. 70-71.

dinstvenosti fenomena terorizma. Pri tome se pokazuje da se neposredne žrtve terorističkog akta razlikuju od ciljne grupa - čineći nasilje nad pravima, terorizam utiče na ove druge. To određenje, da bi bilo "izvedeno do kraja" mora se dopuniti tvrdnjom - dok većina kriminalnih akata fiksira za cilj samo entitet koga treba povrediti ili uništiti, terorizam je osoben i po tome što "meta ili cilj koju napada" predstavlja samo "prethodnu radnju" ili "prvi korak" ili "ulaznicu" u ono što tek sledi, u ono što tek dolazi i što treba da utiče na više različitih ljudi.

Kako nam je u prvom redu stalo da istražimo smisao i suštinu samoubilačkog terorizma, ovde je bilo neophodno odgovoriti u širem značenju na pitanje: šta je terorizam? U odgovoru na postavljeno pitanje istovremeno leži i razlog njegovog objašnjenja sa napomenom da je to učinjeno samo u meri koja bi bila dovoljna da ukaže na kompleksnost karaktera ove samosvojne varijante terorizma. Istovremeno, objašnjen na ovakav način, samoubilački terorizam dobija svoj prepoznatljiv lik. U našem određenju ovih termina, reč je o odnosu između "opšteg" i "posebnog" u kome se najjasnije ispoljava osobenost najnovije vrste terorističkih operacija - samoubilačkog terorizma.

Ovim smo već dotakli neka važna pitanja za obeležavanje fenomena "samoubilački terorizam". Zato, krenimo redom. Od "samog početka".

A, odmah, na početku, važno je istaći da je ranih osamdesetih nova vrsta terorizma ušla u repertoar modernog terorizma: samoubilački napadi čiji uspeh direktno zavisi od smrti učinioca.

Kao početna tačka uzet je, kao što smo već naglasili, napad bombaša samoubice u kamionu bombi na ambasadu SAD i kasarnu američkih marinaca u Bejrutu 1983. godine, koju je izvršila organizacija Islamski džihad.

Mada je tradicionalno smatran problemom Srednjeg istoka i Južne Azije, opasnost i pretnja od samoubilačkog terorizma se širi čitavom zemaljskom kuglom. Razapeta između priznanja da ova vrsta terorističkog delovanja, poprima oblik epidemije i reagovanja za koje, možemo slobodno reći, ne daje nikakve ili veoma loše rezultate, deprimirana zbog izazova koji tu iskrsava, nesposobna i nespemna da se na adekvatan način suoči sa njima, međunarodna zajednica nikako da izađe iz "ćorsokaka" u kome se nalazi već godinama. Ako je i kada krenula u obračun sa teroristima ove vrste, očigledno je da su u tom obračunu opstali samo teroristi. Krug potencijalnih meta se uvećava, broj žrtava iz dana u dan raste, maštovitost u osmišljavanju načina izvođenja operacija se multiplicira, a

strategije i taktike u borbi sa tim golemim problemom (zanemarujući osnovnu prirodu izazova) ne predstavljaju nikakvu smetnju u daljem napredovanju ove dramatične pojave. Naprotiv, kao da svet nagrađuje svoju "buntovnu decu".

I to nam se vraća kao bumerang.

Oktobra 2000. godine, *Jane's Information Group* je identifikovala 10 aktuelnih religioznih i svetovnih organizacija sposobnih da pripreme i izvedu samoubilačke terorističke napade. To su Islamski pokret otpora (Hamas), Palestinski Islamski Džihad usmeren protiv Izraelaca na okupiranim teritorijama, Hezbolah iz Libana, Egipatski Islamski Džihad i Gama-ja Islamaja - islamska organizacija iz Egipta, Armandova Islamska Grupa iz Alžira, *Barbar Khalsa International* iz Indije, Oslobođilački tigrovi *Tamil Ee lama* iz Šri Lanke, Kurdistanska Radnička Partija iz Turske i mreža Osame bin Ladena (Alkaida) iz Avganistana.¹⁹ U poslednje vreme sve se više aktiviraju i *Al-Aqusa Martyrs Brigade* koja predstavlja ogranak Fataha, PLO-a Jasera Arafata. Od 300 samoubilačkih napada koji su izvršeni posle Drugog svetskog rata, oko 2/3 su izvršili mahom pripadnici (najsurovije i najsmrtonosnije) indijske grupe Oslobođilački Tigrovi Tamil Elama u svojoj borbi da stvore nezavisnu tamilsku državu. U drugoj polovini XX veka, samoubilačke napade je započela u Libanu 1983. godine, Šitska teroristička organizacija Hezbolah. U Izraelu su ovakvi napadi započeli 1993. i do 11. oktobra 2001. je izvršeno 100 ovakvih napada.²⁰

Prema nekim istraživanjima, sve samoubilačke terorističke grupe imaju infrastrukturnu podršku u Evropi i Severnoj Americi. Poznato je da lideri i članovi - pripadnici ovih grupa slobodno, dakle bez ikakvih ograničenja putuju po zapadu, a njihovi ključni aktivisti žive baš u državama Severne Amerike i Evrope, intenzivno delujući na tim prostorima, šireći propagandu, prikupljajući novac, kupujući oružje i šaljući ga u konfliktna područja.

III Terorističke grupe koje vrše samoubilačke napade razlikuju se po veličini, obliku, orijentaciji, cilju i podršci. Uvidom u temeljna obeležja deset najmoćnijih samoubilačkih grupa, svojom karakterističnom suštinom se pokazuje kao pravilnost da bilo koja teroristička grupacija može

---

¹⁹ Samoubilački terorizam - globalna pretnja, 2000. Vid: http://www.janes.com/security/international_security/news/usscole/jir001020_1_n.shtml

²⁰ Ibid.

da usvoji metode samoubilačkih napada i uključi se u samoubilački terorizam.

Kao ilustracija Al Kaida je nastala kao "mešavina" nekoliko povezanih terorističkih grupa koje su raštrkane svuda po svetu. Bin Laden je dokora vršio centralnu kontrolu nad ovom organizacijom iz Avganistana. Al Kaidini napadi su mahom bili usmereni na SAD (Velikog Satana) i Izrael (Malog Satana), kao i na njihove saveznike. Nedavno je Al Kaida koncentrisala svoju pažnju na Indiju, na pitanje Kašmira, teritorije koja je predmet razmirica između Indije i Pakistana. SAD upire sve svoje napore i resurse da prekine lance podrške Al Kaidi u SAD, posebno nakon bombaških napada na ambasade u Keniji i Tanzaniji 1998. BKI se bori za nezavisni Kazahstan u Pendžbu gde su većinski narod Siki. U svojoj zemlji, Indiji, oni su po broju zanemarljivi, ali zato ih u dijaspori veoma brojni (Velika Britanija i Kanada). U januaru 2000, kada je BKI planirao da izvrši drugi veliki saoubilački napad, presrele su ga bezbednosne snage i uhvatile bombaša samoubicu. GIA je izvršila samo jednu samoubilačku operaciju kao deo svog napada u cilju osnivanja islamske države u Alžiru. Hezbollah, koji je preuzeo odgovornost za samoubilačke napade na korpus američkih marinaca i francuske trupe u Libanu 1983. se bori da izbací Izrael sa teritorije Južnog Libana. Hezbollah uživa podršku Irana. Danas on predstavlja značajnu političku partiju.²¹

4) Značenje izraza koje se probija iz pojma " bombaši samoubice" - napadači ili mučenici?!

Muslimanska tradicija zabranjuje samoubistvo. Kuran ga uopšte ne spominje. Veruje se da je Muhamed izjavio da će *ko god sebi oduzme život iskusiti vatru pakla i da će mu vrata raja zauvek ostati zaključana*. Kako ovo sada primeniti na vojnike koji idu u bitku sa smrtonosnim ishodom?

Da li je "stavljanje sebe na raspolaganje" da budeš ubijen isto što i samoubistvo? Očigledno je da nije sasvim jasno da li su bombaši samoubice stvarno mučenici, ili da li je komponenta dobrovoljne smrti u njihovim napadima zabranjena njihovom verom? Mučeništvo je u tradiciji šitskih muslimana još od 1620. kada je prorokov zet Ali saznao da će prorok biti ubijen na spavanju u svom krevetu i legao u njegov krevet kao živi mamac. Ubice su otkrile da su prevarene, ali su mu poštedele život. Alijev pokušaj samožrtvovanja za proro-

²¹ Suicide terrorism: a global threat - Jane's Intelligence Review

ka je postao uzvišen čin i otad je mučeništvo poželjni cilj. Jedan od Alijevih sinova je kasnije nestao u bici u kojoj su neprijatelji bili brojno jači i verovalo se da je otišao u raj da bude sa Alahom. Otuda mišljenje da je čast biti izabran za samoubilačku misiju i da je to izraz totalne odanosti Alahu.²² Problem je što pripisivanje nekih principa Svetom Kuranu nije moguće vršiti zbog teškoće u njegovom interpretiranju. Kada se pritom još pročitaju suprotstavljena mišljenja muslimanskih sveštenika, čovek ne može da shvati ono što predstavlja nonsens osim, ukoliko slučajno nije vernik, kada svaka izjava islamista koja predstavlja nonsens postaje Fatwa (religijska direktiva) koja drugima naređuje da bude ubijen.²³ U aprilu 2001. godine, Šeik *Abdul Azis bin Abdullah al Sheik*, vrhovni religiozni lider Saudijske Arabije je izdao direktivu da su samoubilački bombaški napadi u bilo kom obliku samo obično samoubistvo, pa su stoga zabranjeni Islamom. Drugi islamski zvaničnici smatraju samoubilačke bombaše mučenicima ukoliko su ovakvi napadi u službi borbe i ne ubijaju žene i decu. Neki smatraju da je pravljjanje ove razlike vrlo važno, sve dok im je cilj da se uvuče strah u srce osvajača.²⁴ 9. marta 2002. na muslimanskoj Konferenciji održanoj u Bejrutu kojoj su prisustvovali muslimanski sveštenici iz 6 zemalja Srednjeg Istoka i Severne Afrike, uključujući i palestinske vlasti, sveštenstvo i studente iz više od 30 drugih zemalja, zvanično je objavljeno pružanje podrške samoubilačkim napadima protiv Izraela navodeći se da oni nisu u suprotnosti sa Islamom i pozivajući na destrukciju Izraela. *Muhammed al Tantawi* iz Kaira je insistirao na tome da bombaš treba da sa sobom povede u smrt samo one protiv kojih se direktno bori i da oni koji raznesu i one koji ne predstavljaju njihove direktne neprijatelje nisu mučenici i da moraju da se suoče sa božjim sudom.

---

²² Dokaz za ovo se može naći i u Kuranu, kako se navodi u članku časopisa *Praesidia Defence (Selbstmordattentate, 2002.)*. On navodi stih čije značenje nije ipak sasvim jasno. Stih 169 trećeg Surata Kurana glasi: *Ne smatrajte da su oni koji su poginuli za Alaha mrtvi. Ne, oni su živi, sa svojim su Gospodarom i dobro su obezbeđen*. Herald Otto Schweizer: *Female Suicide Bombers*,

²³ Nije sasvim razjašnjeno da li Kuran dozvoljava samoubilačke napade. U jednom članku iz 1986. (*Pošast samoubilačkog terorizma*) se naglašava da se po islamskom zakonu ovakve akcije smatraju samoubilačkim i stoga su striktno zabranjene. Dakle, ne bi bilo fer da se samoubilački napadi pripisuju muslimanskim fanaticima. Ibid.

²⁴ John Daly navodi podatke iz londonskog *Sunday Timesa* da je u avgustu 2001. islamsko veće Saudi Arabije odobrilo i posebno ohrabrilu samoubilačke napade palestinskih žena. (2001.) Ibid.

Očigledno je, kako to *Holger Christmann* primećuje, da se ni sami muslimanski sveštenici medjusobno ne slažu po ovom pitanju (2001). Ono što nije pomenuto, a što bi moglo da objasni ove očigledne kontradiktorne pozicije u vezi samoubilačkih napada, je da rezerve koje su izrazili islamski profesori, ili sveštenici u javnosti ili zapadnim medijima, mogu jednostavno da predstavljaju samo "pokrivanje njihovih pravih osećanja". Ako se oni istinski suprotstavljaju samoubilačkim napadima kao nečemu što je u suprotnosti Islamu, zašto onda ne traže primenu islamskog prava protiv onih koji regrutuju i koriste bombaše samoubice i zašto nisu aktivni u tome da se te osobe izvedu pred lice pravde? Šta više, korišćenje termina kao što su borba, osvajači, žene i deca su predmet interpretacije. Da li su deca osobe ispod 18 godina starosti i ako jesu, kakve su posledice korišćenja 17-godišnje devojčice za samoubilačkog bombaša? Takodje, da li žene - vojnici u izraelskoj armiji, ili žene policajci, prestaju da budu žene kada se nadju u borbi?²⁵

Napadači samoubice u terorističkim napadima se smatraju mučenicima, zapravo mučenicima u ovozemaljskom životu kojima je u onom drugom životu - posle ovakve smrti, zagarantovan slavan i "sladak" život sa mnoštvom devica, izobiljem najbolje hrane i luksuzom... Posebno isticanje, odnosno ukazivanje na momenat lične koristi koja će proizaći iz uspešno obavljenih samoubilačkih napada je metod trenutno (najefikasniji) koji se koristi u regrutovanju budućih napadača. Oni izvođenjem ovakvih napada treba da "profitiraju", iako je njihova smrt neizbežni element ove jednačine.²⁶ Na prvi pogled ovo može da zvuči kao potpuno neverovatno nemuslimanskom delu sveta, međutim, na toj skali "verovanja u rajski život", posle takve smrti, nema razlike u ubeđenjima i u drugim religijama. Štaviše, mora se primetiti da su takva i slična uverenja prisutna i kod hrišćana. Međutim, ostaje pitanje da li bi se samoubice bombaši koji rade za Hamas, Islamski Džihad, Alkaidu ili neku drugu radikalnu muslimansku grupu dobrovoljno prijavili i izvršili takve napade bez vizi-je da ih odmah posle ovakve smrti ne čekaju neviđena zadovoljstva. I samo u tom kontekstu, kao posebno zanimljivo, pažnju privlači jedno istraživanje koje je sprovedla Ariel Merari, psiholog sa Univerziteta u Tel Avivu, a odnosi se na razmatranje značajnih faktora regrutovanja bombaša samoubica. Naime, ona je veoma pažljivo proučila preko 50 slučajeva na-

---

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

pada bombaša samoubica pripadnika kako svetovnih, tako i radikalnih islamskih organizacija, i zaključila da iako ne postoji unificirana lična crta među bombašima samoubicama, teško je ipak prihvatiti da "religiozno utemeljeno lakoverje" ne predstavlja njihovu zajedničku crtu. Merarijeva, takođe, zagovara stav da različiti profili osoba volontiraju za samoubice bombaše i da najefikasniji metod regrutovanja ne leži u pokušaju da se kod ljudi stvori odluka da izvrše samoubilački napad, već da se "pronađu oni koji su voljni, ili potencijalno voljni da to postanu."²⁷

Ozbiljniji pregled i uvid u karakter i prirodu samoubilačkog terorizma otkriva "kao na dlanu" da je reč o varijanti terorizma koja ne nastaje kao proizvod verskog žara, bilo islamskog, bilo nekog drugog. Na planu konkretne analize, *Marta Crenshaw*, ekspert za terorizam sa Univerziteta *Weslyan* smatra da se stanje svesti bombaša samoubica, irskih političkih zatvorenika koji su u štrajku glađu spremni da umru ili odlučnih terorista koji žele da prežive napad iako su svesni da su njihove šanse da prežive beznačajno male, ne razlikuju. U ovoj ravni njihovog podudaranja, samoubilački terorizam gubi svoju osnovnu bit, svoju demonsku originalnost. Bez ove bitne vrednosne dimenzije, reč je tek o vrsti mučeništva stvorenog u jednoj kulturnoj ili verskoj tradiciji, ali odbačenog u društvima koje prihvataju drugačije načine samožrtvovanja.²⁸

Na ovaj način, sasvim razumljivo, samožrtvovanje pokazuje svoje varijetete, ne samo po raznovrsnim kulturama, nego i po različitim okolnostima.²⁹

---

²⁷ Vid. o tome opširnije: Sprinzak, *Rational Fanatics*, *Foreign Policy*, sept-oct 2000, pp. 66-72.

²⁸ *Ibid*

²⁹ I dok religija nije igrala ulogu u donošenju odluke japanskih pilota da se priključe Kamikazama, dotle je *Bushido*, ratnički kod lojalnosti caru, predstavljao ključ posvećenosti Kamikaza svom caru. Recimo, *Bushido*, pre svega, duguje svoj nastanak i razvoj Zen Budizmu. On propoveda da ratnici treba da postupaju odgovorno i odlučno i da ne smeju da misle na smrt. Smatralo se da će oni koji uspešno obave svoje samoubilačke napade biti proglašeni za polubogove i dobiti posmrtnu nagradu napredovanja od dva čina, što ne samo da bi im donelo slavu posle smrti, već i veće penzije za njihove porodice. Ova kombinacija slave posle smrti i materijalne koristi za porodice koje za sobom ostavljaju je veoma slična viziji "prijatnog života nakon smrti sa devicama i keš isplatama za njihove porodice koje se obećavaju palestinskim bombašima samoubicama". Kamikaze se, međutim, razlikuju po cilju koji nameravaju da postignu. Piloti Kamikaze su deo vojne sile čiji je zadatak da vode bitke sa neprijateljem u cilju izvlačenja prednosti, ili za svoju organizaciju ili za cara. Palestinci samoubice se razlikuju jer imaju samo jedan glavni cilj - da ubiju što više Jevreja. Sama činjenica da je nemoguće postići da država Izrael više ne postoji ih ne odvraća od ubijanja. *Suicide terrorism: a global threat - Jane's Intelligence Review*

Već pomenuta Ariel Merari, posle najopsežnije studije o bombašima samoubicama, detaljno proučivši bombaše samoubice iz Hezbolaha, Amala i sekularnih prosirijskih organizacija u Libanu, kao i Hamasa i palestinskog Islamskog Džihada u Izraelu, navodi da "ne postoji jedinstven psihološki ili demografski profil terorista samoubica". Iz pomenutih navoda je očividno da, kako tvrdi Merari, samo intenzivni sukobi proizvode nekoliko tipova ljudi sa latentnom željom da žrtvuju svoj život za opštu stvar. On, dalje, insistira na činjenici da ni jedna organizacija nije u stanju da u ljudima proizvede želju za smrću. Oni koji vrbuju ne mogu da "probude" želju za akciju u kojoj bi ovaj bio spreman da izgubi život. To i nije njihov zadatak. Opisani lobisti treba da identifikuju sklonost među regrutima i pojačaju je. Razume se, u tom pravcu za njihovo indoktriniranje će posezati najpre za verskom motivacijom, ali će u određenim situacijama da bi ih učvrstili u odluci o žrtvovanju upotrebiti patriotizam, mržnju prema neprijatelju, izrazito naglašeni osećaj viktimiziranosti.³⁰

5) Determinišućí faktori u ponašanju terorista samoubica

U razmatranjima koja slede u osnovi su pitanja: ko su ti ljudi koji su spremni da žrtvuju svoje živote i šta ih navodi na to? U kojoj meri je njihovo ponašanje uslovljeno odgovarajućim razlozima? Da li svi oni u podjednako meri utiču na akcije bombaša samoubice? Koja je vrsta osoba sklona samoubilačkom terorizmu? Ko su, u stvari, samoubice - ljudi instrumentalizovani sa ubiju i da budu ubijeni?

Već smo se više puta mogli uveriti, da je zbog svoje izuzetno kompleksne prirode ali i izražene sofisticiranosti pojedinačno izvedenih samoubilačkih akcija, vrlo teško doći do jasnog i preciznog odgovora na bilo koje pitanje koje se otvara u vezi sa ovom vrstom terorizma. Naravno, takav je slučaj i sada. To je i razlog što se ovaj svojevrzni problem neprekidno razmatra i iznova nude različita objašnjenja. Dakle, traganje po ovim pitanjima, ostaviće nas bez definitivnog odgovora i ovde. Ali pokušajmo, ipak, sintetizovanjem na osnovu onoga čime raspolazemo, da izađemo iz ovog "začaranog kruga". U tom pravcu, poslužićemo se određenim rezultatima do kojih se došlo proučavanjem samoubilačkih napada koji su izvedeni u periodu od 1983 (Bejrut), do danas.

---

³⁰ Ibid.

Za ispitivanje koje se ovde vrši, polazi se od dve vrste okolnosti koje (sa varijabilnim stepenom uticaja) mogu da utiču da se postane bombaš-samoubica. Prvu grupu podrazumevaju oni uslovi ili okolnosti koji direktno usmeravaju čovekovo ponašanje u pravcu izvođenja samoubilačkog napada. Oni predstavljaju neposrednu inspiraciju za takvo delovanje, odnosno njegovu neposrednu pokretačku snagu, ekvivalent zločinačkog delovanja.³¹ Međutim, u određenim slučajevima i neki drugi, posredni uslovi, mogu izprovocirati baš takva ponašanja teroriste samoubice. Reč je, naime, o faktorima koji "samo" doprinose da se realizuje određena samoubilačka akcija.

Iz ovog upućivanja, u lancu faktora iz prve kategorije, osvetlimo odlučujuće:

1. Verovanje u život posle smrti ili vera u neki oblik postojanja nakon smrti. Ova verovanja su potkrepljena stvarnim izjavama bombaša samoubica ili se mogu dosta verodostojno izvući iz konteksta usredsređenosti na religiju u pojedinim kulturama.³²

2. Stanja okupiranosti i presije koju je nametnula neka strana kulturna, etnička i religiozna grupa praćena osećanjem beznada i poniženja.³³

3. Nacionalni fanatizam ili lojalnost nekoj organizaciji koga karakteriše ljubav i totalna predanost organizaciji ili naciji na račun drugih nacija.³⁴

---

³¹ Mora se primetiti da su neki od ovih faktora u većoj meri prisutniji kod žena samoubica.

³² Ta verovanja su deo Hindu, islamske, hrišćanske i Hibru religija. U japanskoj Shinto religiji veruje se da preminuli nastavljaju da žive posle smrti kao polubogovi.

³³ Ovo se odnosi na Palestine, Čečene, Kurde, Tamile i bio je naročito podsticajni faktor u svetim ratovima, džihadima u XVIII i XIX veku.

³⁴ Severna Koreja predstavlja savršeni primer nacionalističkog fanatizma bez prisustva religijskih ubeđenja, mada je malo verovatno da bi Severna Koreja uopšte priznala da među njenim stanovnicima postoje religiozna verovanja. Prema izvorima nacionalne tajne službe J. Koreje, vojska S. Koreje vrši redovnu obuku i pripremu kandidata za samoubilačke napade. Većina grupa koje su povezane sa terorističkim organizacijama su, u stvari, delovi izbegličkih grupa koje su iskusile raseljavanje i čeznu da se vrate u svoju domovinu. Sve ove grupe o kojima govorimo dele osećanje da predstavljaju *dijasporu*, mada se ovaj termin prvobitno odnosio na iskustva raseljenih Jevreja pre nastanka današnjeg Izraela. Vid. o tome: Herald Otto Schweizer: *Female Suicide Bombers*,

4. Seksualnost³⁵

5. Naivnost - Većina bombaša samoubica su mladi i ne razmišljaju na objektivnan način o realnosti koja ih okružuje i o konačnosti koju smrt donosi, tako da se sa njima lakše manipuliše (što ih čini dobrim potencijalnim kandidatima).

6. Mržnja prema ciljnoj grupi

7. Religijski fanatizam – Verovanje u mučeništvo i njegova glorifikacija.³⁶

8. Intezivna indoktrinacija ili tzv. ispiranje mozga od strane terorističkih organizacija. Mada terorističke organizacije nemaju problema da regrutuju bombaše samoubice, regrutovani kandidati se ipak podvrgavaju intezivnim fizičkim i psihičkim pripremama koji u slučaju palestinskih samoubica uključuju i ekstezivnu religioznu indoktrinaciju i razdvajanje muških od ženskih kandidata i prijatelja da bi se izbegla mogućnost da eventualno promene mišljenje. Takva indoktrinacija je lakša kada su re-

---

³⁵ Muslimaski bombaši samoubice očekuju i raduju se da se nakon smrti nadju u raju okruženi sa 72 device, dok žene samoubice uživaju u pomisli da im mladići koji su samo umotani u peškire masiraju tela aromatičnim uljima. Seksualno represivna priroda muslimanskog fundamentalizma i rezultirajuće seksualne sputanosti su jasno manifestovane u bizarnim akcijama nekih samoubica 11. septembra 2001. *Muhammed Atta* je zahtevao da nijedna žena ne sme da dodirne njegovo telo nakon smrti, ili da prisustvuje njegovoj sahrani i da muškarci koji peru njegovo telo moraju da nose rukavice. Drugi napadači iz iste grupe su u svojim sobama pokrivali slike oskudno obučenih devojaka, dok bi bukvalno balavili gledajući devojke u bikiniju na obližnjim bazenima. Napadači su koristili usluge prostitutki i egzotičnih igračica dok su istovremeno prezirali dekadentno zapadno društvo. *Pankow* smatra da samoubice nisu mamile obećane čari devica jer su mogli lako da dođu do usluga iskusnijih žena i da islamsko viđenje raja predstavlja viziju dugoročnog puberteta. Njemu je međutim promaklo da su napadači već iskusili i zadovoljili svoje erotske potrebe, uključujući i korišćenje prostitutki. Mada nismo bili u mogućnosti da pronađemo bilo kakve informacije kakvi su na delu sa prostitutkama, one bi nam verovatno potvrdile da se radi o muškarcima sa određenim seksualnim adekvatnostima/neadekvatnostima što bi predstavljalo dragoceni materijal za istraživanja nekog seksologa. *Reuen Korel*, novinar koji piše za časopis *Israeli Insider*, stavlja naglasak na seksualnu konotaciju navodeći kao primer da se jedan od napadača radosno raskopčao i konobarici iz restorana pre detonacije pokazao eksploziv i gole grudi.

³⁶ Mučeništvo se glorifikuje ne samo među muslimanima već i hrišćanima i Jevrejima. Podržavanje mučeništva je danas postalo vrlo popularno među Palestincima, a ta popularnost se širi i među školskom palestinskom i tamilskom decom. Ibid.

ligiozna uverenja kompatibilna sa ciljevima organizacije, naročito kod palestinskih terorističkih organizacija.³⁷

9. Korišćenje droga ili drugih supstanci koje deluju na psihu bombaša činivši ga prijemčivijim za sugestije, odvažnijim i lakšim da se kontroliše.³⁸

6) Drugi uzroci ili posredni faktori koji uslovljavaju akcije terorista samoubica

Spoljna podrška - Sve glavne organizacije koje su uključene u samoubilačke napade (koje smo pominjali u prethodnom delu teksta) dobijaju pomoć i podršku stranih vlada i znatne donacije od istomišljenika. Neke islamske dobrovoljne organizacije su identifikovane kao donatori Hamasa i Islamskog Džihada koje šalju svoje priloge preko Interneta.³⁹

---

³⁷ Ovi samoubilački napadi teško da bi bili izvedeni od strane vernika ukoliko bi takvi napadi bili osuđivani od strane sveštenstva i drugih uticajnih religioznih vođa. I dok neki odbacuju važnost religije, retorički proces regrutovanja bombaša samoubica koji primenjuju organizacije, kao što je npr. Hamas ili Islamski Džihad bez sumnje ukazuje da je religija podsticajni faktor za samoubice da lakše i uspešnije izvedu ove napade. Ibid.

³⁸ Dok postoje neke sugestije da su takve supstance korišćene kod regrutovanja bombaša samoubica, ipak malo je stvarnih dokaza za to. Metaforički gledano, međutim, religija bi se svakako mogla smatrati *opijumom* u skladu sa konceptom Karla Marksa da je *Religion ist das Opium des Volkes (1844)*

³⁹ Predsednik Regan je 1983. "slučajno" izneo državnu tajnu o 1000 samoubilačkih bombaša koje Iran priprema za Srednji Istok, posebno Liban. Prema pouzdanim informacijama, pripadnici Alkaide su se posebno obučavali da koriste hemijsko i biološko oružje i eksplozive, kao i dobijali upustva za otmice aviona od pripadnika tajne službe bivše Istočne Nemačke pre njenog ujedinjenja. Bivši član *Spetsnaz-a*, specijalne jedinice vojske SSSR-a, je pomagao Osama bin Ladenu i njegovu terorističku organizaciju. Nedavno je i ruska *Pravda* objavila da arapski plaćenici obučavaju bombaše samoubice u Čečeniji.

Ironično je što su baš Izraelci ti koji su snabdeli tamilske pobunjenike opremom za PT čamce i obučavali ih za tehnike samoubilačkih zakucavanja, sabotaze brodova i miniranje dokova. Izrael je, takođe, zaradjivao novac obučavajući specijalne jedinice vojske *Sinhaleza* kako da odgovore na taktike tamilskih tigrova, pa su se u jednom trenutku obe grupe našle u izraelskoj bazi za obuku, a da nisu znale za prisustvo druge. Ibid.

Mladost - Skoro svi bombaši samoubice su mladi, a to važi i za članove terorističkih organizacija.

Zloupotreba dece⁴⁰

Nejednakost polova - Samoubilački napadi su jedan od metoda da žene postignu ravnopravnost sa muškarcima u društvu u kome oni dominiraju i koji kontrolišu (indijsko i muslimansko).⁴¹

Neuspesi u ličnom životu⁴²

Skot Atran, antropolog sa instituta "Žan Nikod" u Parizu i američkog Univerziteta Mičigen u En Arboru, tvrdi da bombaši samoubice nisu ludaci, ni umno poremećene osobe, niti pate od samoubilačkog sindroma, već indoktrinirane osobe ispranog mozga. Uveren da je reč o manipulacijama svojih vođa koji znaju kako da njihove urođene emocije pretvore u instikte, Atran upozorava da je većina bombaša samoubica veoma inteligentna i solidno obrazovana,⁴³ zbog čega se ne može tvrditi da se na žrtvovanje odlučuju iz očajanja.⁴⁴ Ove manipulacije deluju kao kakva oma ma koja se ne može izbeći. Instruktori za ovaj oblik "specijalnog ratovanja", psiholozi, stručnjaci za "pranje mozga", ... - svi oni dobro znaju ka-

---

⁴⁰ Joan Lachkar je u časopisu *Journal of Psychohistory* identifikovala postojanje određenog broja nerešenih pitanja edipovog kompleksa, sramote, odricanja očinstva i kolektivne granične ličnosti kao osnova izrazitog konflikta u Islamu. *Loyd de Mause* ukazuje na karakter ženomrzaca u fundamentalističkom društvu i zlostavljanje devojčica u porodicama. Kao posledica, ove devojčice kasnije ne mogu da budu idelane majke, prenoseći svoje nezadovoljstvo i bedu na svoju decu. Deca rastu tako što potiskuju svoja lična zadovoljstva, sebične želje i relativnu slobodu, da bi na kraju projektovani svoja uskraćivanja kroz terorističke napade. Napadima na druge u stvari oni reflektuju svoje sopstvene nedostatke. Ibid.

⁴¹ U starijim hrišćanskim zajednicama, mučeništvo je za žene predstavljalo mogućnost da pobegnu od patrijahalne kontrole kojoj su bile podvrgnute. Ibid.

⁴² Samoubilački napadi mogu biti i odgovor na beznađe nastalo kao rezultat neuspeha u ličnom životu. Može da bude povezano i sa seksualnošću. Izjave koje su dale dve žene samoubice pre odlaska u misiju su pokazale da im je nedostajala sposobnost da istraže svoju seksualnost. Ibid.

⁴³ Prema *Albrechtu, Etzoldu* i *Schuhu*, bombaši samoubice nisu poremećene osobe. One su, čak, veoma inteligentne osobe sa izraženim osećanjem dužnosti i obaveze. H.O. Schweizer: *Female Suicide bombers: What do we know or should know about them*,

⁴⁴ Vid. o tome: <http://arhiva.glas-javnosti.co.zu/arhiva/2003/03/17/srpski/TO3031602.shtml>

ko da ruiniraju svaku kritičnost kod terorista samoubica, da spreče rad njihovog uma i volje. Primena specifičnih psiholoških tehnika oblikuje njihovo uverenje "kao da ih drži čeličnim stegama"; vođe organizacija su pokretači "iza zavese" njihovog destruktivnog i autodestruktivnog potencijala, oni ih održavaju i podržavaju u odluci da žrtvuju svoj život.

Ovakva linija interpretacije stavlja akcenat na psihološki profil, na sliku bombaša - samoubice kao usamljenih, iracionalnih fanatika protiv kojih se nije moguće boriti. U tome je i njihova snaga, njihova neobuzdana moć. Njihova istinska slabost je ta što su ništa više nego obični "pioni", instrument u rukama vođa velikih terorističkih mreža koji od ovakvih akcija očekuju opipljivu dobit za organizaciju koristeći tu vrstu šokantne strategije.⁴⁵ Taj unutrašnji sadržaj je, upravo bitan, jer se na osnovu njega jedino može da opiše i objasni ovo svojevrsno stanje ljudske aktivnosti.

Idući ovim putem, tj. tumačeći problem odnosa terorističke organizacije, vođe ovakve formacije i "bombaša - samoubica", izraelski psiholozi i sociolozi su izradili psihološki profil palestinskog bombaša na sledeći način: sami napadači - samoubice najčešće, suprotno očekivanjima, nisu dobrovoljci, već se biraju među predanim studentima islamskih sredina obojenih fundamentalizmom. Obično su neoženjeni, poreklom iz siromašnih sredina, između 18 i 27 godina. Temeljna pozadina za spremnost na takav čin čini verski fanatizam, ponekad praćen željom za ličnom osvetom smrti neke bliske osobe.⁴⁶ U tom smislu i tvrdnja da "u svakom slučaju samožrtvovanja uvek ima lična priča tragedije i traume." ... "Osoba koja izvrši samoubistvo jeste osoba koja beži od života, a to je islamom zabranjeno. Samožrtvovanjem se, međutim ne beži od života - on stvara budućnost za svoju decu." ... Najefikasniji instrument za nanošenje štete sa najmanjim gubitaka jeste ova tehnika koja se zasniva na šehadetu.⁴⁷

---

⁴⁵ E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici,...

⁴⁶ Vid. o tome: E. Pinjo, Islamski terorizam,

⁴⁷ Vrlo često se termin *šehid* prevodi kao mučenik, što nije ispravno. *Šehid* je u stvari svedok, koji svedoči o svojoj iskrenosti verovanja, ali svedoči i onima koje je pozivao u veru svojim postupcima na ovom svetu... Šejh dr Jusuf el Kardavi je, kao nužnost za Palestinu, odobrio akcije samopožrtvovanja, i one se ne smatraju samoubistvom. To se odnosi na celokupnu teritoriju Palestine, jer su nosioci okupacije svi Izraelci koji na ovaj ili onaj način potpomažu cionistički režim i borba protiv njih smatra džihadom". Ibid.

Takvom akcijom samožrtvovanja stiže pravo da uđe "u Dženet i da se oslobodi od svih muka i patnji ovog sveta" objašnjava drugi vođa Hamasa - Musa Evi Merzuli.⁴⁸

Pa pošto u centar naše pažnje stavljamo razmatranje psihološkog profila teroriste - samoubice, idemo tragom svojevrsnog objašnjenja, u osnovi, tri najzastupljenija tipa. Ovim ćemo, obavezno učiniti još jednu napomenu i time omeđiti suštinu našeg budućeg izlaganja - psihološki profilii bombaša samoubica jasno pokazuju da se ovi razlikuju koliko i motivi iz kojih se bore.

I Palestinski islamski džihad i Hamas koriste *šehide* u borbi protiv neprijatelja Izraela. Vrlo često u tumačenju termina *šehid* postoji izvesna dvosmislenost i protivurečnost. Izdvajamo B. Ganorovo (direktor izraelskog Međunarodnog instituta za borbu protiv terorizma) određenje u kome se kaže da su *šehidi* uglavnom muškarci, vernici, neoženjeni, srednjeg obrazovanja, nezaposleni, stari između 18 i 27 godina. Većina od njih je izgubila svoje rođake ili prijatelje. Zanimljivo je pomenuti kako se *šehidi* (suprotno očekivanjima) ne javljaju dobrovoljno, već ih "prepoznaju", "otkrivaju i preporučuju njihovi veroučitelji". Tada započinje proces "ispiranja mozga", indoktrinacije i mentalne manipulacije kao i vojne obuke. Ovakvom samoubici, *šehidu* je zagarantovano mesto u *Džennetu*, a njegovoj porodici odgovarajući društveni ugled, tj. određene počasti ali i velike sume novca.⁴⁹

II Tamilski "Crni Tigrovi",⁵⁰ po mnogo čemu, "do određene mere" mogu da se uvrste kategorijalno u isti tip bombaša - smaoubica kao i palestinski *šehidi*. To znači, da su, slično *šehidima*, i pripadnici "Crnih tigrova" mladi, nezaposleni i neoženjeni. Međutim, iz ovog ukazivanja sa početka, proizilaze mnogostruke osobenosti u konkretnom ostvarivanju samoubilačkih napada oslobodilačkih tigrova *Tamil Eelama*, koje ih, upravo i razlikuju od ovih prvih. Najpre se polazi od toga da ovi "nisu obučeni da postanu tek ljudske bombe". Oni dolaze iz najboljih borbenih jedinica sa uzornom vojničkom karijerom. Tim povodom, *Rohan Gunaratne* (Univerzitet *Saint Andrews*) navodi da je LTTE u potpunosti integrisao

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici,

⁵⁰ Da se podsetimo: "Crni tigrovi" su samoubilački bataljoni Oslobođilačkih tigrova tamilskog Eslama, koji od 1976. godine, vodi oružani sukob protiv Vlade Šri Lanke, sa ciljem da se uspostavi nezavisna tamilska država.

samoubilačke jedinice u sekularnu nacionalističku armiju, za čije regrutovanje nije neophodno postojanje verske komponente. Kao i drugi vojnici LTTE-a, pripadnici ovih odreda su odrastali u kulturnom miljeu koji glorifikuje žrtvovanje i slavi mnogobrojne mrtve heroje. Proces regrutovanja je veoma težak i komplikovan - prolaze samo najsposobniji i najodaniji vojnici. Najzad, iako su obučeni tj. posebno pripremljeni da izvršavaju prvenstveno samoubilačke napade u stilu kamikaza, za neke od njih će se posegnuti i onda kada treba da se izvrše komplikovane diverzantske operacije koje ne podrazumevaju čin samožrtvovanja.⁵¹

III U poslednjih dvadesetak godina, samoubilački napadi su postali jedna od najčešćih taktika Kurdistanske radničke partije (PKK) koja se bori za nezavisnu kurdistansku državu na jugosistoku Turske. Na osnovu raspoloživih informacija o teroristima bombašima samoubicama u ovoj državi, samo u periodu od 1995. do 1999. petnaest osoba je izvršilo samoubilačke napade u ime Kurdistanske radničke partije - od toga su jedanaest izvršilaca bile mlade žene samoubice. Interesantno je primetiti da su ove devojke, po pravilu, imale između 17 i 27 godina, bile su bez zanimanja, poticale iz veoma siromašnih sredina, u većini slučajeva izgubile su bliske rođake u borbi protiv Turske. U ovom pogledu, tipičan bombaš - samoubica je veoma mlad, niskog socioekonomskog porekla, imao je traumatično iskustvo u detinjstvu. Ali, ne oblikuju samo ovi faktori ponašanje jednog kurdistanskog bombaša - samoubice. Prava slika o njima, odnosno njihovoj motivaciji može da se dobi je tek ukoliko se uzmu u obzir još dva bitna momenta: prvo, reč je o bezrezervnoj odanosti lideru PKK Abdulahu Ocalanu, i drugo, radi se o značajnom društvenom prestižu koje su žene - teroristi sticale svojim žrtvovanjem. Kao što se zna, životom u izuzetnom tradicionalnom (čitaj - diskriminisanom) društvu, razapeta između modernog karaktera izazova sa kojima se suočava i insistiranja na tome da njen odgovor uzme oblik ravnopravnog učešća u suprostavljanju hegemonističkoj državi, ova žena - samoubica na takav način prevazilazi sva ograničenja svog pola. Korišćenje ženskih bombaša PKK smatra logistički nužnim, jer je ove lakše opremiti za ovu vrstu operacije, značajno smanjujući upadljivost i rizik da samoubilačka akcija bude otkrivena. U tom kontekstu, pažnju privlači deo argumentacije jednog od zarobljenih člano-

---

⁵¹ E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici,...

va PKK u kojoj se navodi, pored ostalog, da su samoubilačke akcije i jedan od načina "raščišćavanja redova", od žena.⁵²

Precizna eksplikacija ove problematike i pokušaj da se zahvati u "koren" ovog fenomena, daje nam pravo objašnjenje motivacije kod samoubica - bombaša. Sve vreme je, pri tome, reč da su neke od samoubilačkih grupa motivisane religijom, religiozno-etničkim nacionalizmom, ili etničkim nacionalizmom. Al Kaidina religiozna filozofija predviđa promenu teritorijalnih granica. Hamas, PIJ i Hezbolah su prvenstveno religijske grupe, ali su takodje vodjene etno-nacionalizmom. BKI je jedina neislamska religiozna grupa. Dok su LTTE i PKK rukovodjeni etno-nacionalizmom, PKK se „hrani“ marksističko-lenjinističkom ideologijom. Motivacija samoubica pripadnika Hamasa, PIJ-a i Hezbolaha je prvenstveno Islam. Motivacija samoubilačkih bombaša iz LTTE-a i PKK-a je tamilski, tj. kurdski nacionalizam.⁵³

U zavisnosti od političkog okruženja i aktuelnih i potencijalnih donatora, nova ideološka orijentacija se može ugraditi u grupu, u njen "genetski kod". Sa završetkom Hladnog rata, većina grupa napušta marksizam, lenjinizam i maoizam i "baca se u zagrljaj" etno-nacionalističkim i religioznim ideologijama.

Četiri dana nakon bombaških napada 11.09 na Ameriku, *Arnold Hot-tiger* je napisao da je mržnja ekstremskih islamskih grupa ka Americi više vezana za društvena i politička talasanja koja SAD izazivaju u muslimanskim zemljama, nego sa religijom.⁵⁴

Jedan članak *Daniela Pipesa* iz časopisa *National Interest* iz 1986. odbacuje religiozni fanatizam kao ključnu komponentu samoubilačkih napada i povezuje ga sa samožrtvovanjem vojnika u ratovima koji su se vodili na zapadu, a koji nisu imali ništa sa religioznim ubeđenjima.

---

⁵² Upravo, prema rečima jednog od zarobljenih pripadnika PKK samoubilačke misije su način čišćenja redova, jer žene nisu uvek mogle da prate muškarce kroz stenovite predele na jugu Turske. Ibid.

⁵³ Suicide terrorism: a global threat - Jane's Intelligence Review

⁵⁴ Amerika je neprijatelj jer pruža jednostranu podršku Izraelu i jer je sama sebi dodelila ulogu svetskog policajca. Kada muslimani iskuse beznađe, svakodnevno ponižavanje i bedu, nije čudo da takvi uslovi obezbeđuju pogodno tle za samoubilačke napade protiv Izraela i SAD. Nasuprot tome, Georg Schmid tvrdi da palestinski ili arapski samoubilački napadi imaju značajnu religijsku dimenziju.

Petnaest godina kasnije u izveštajima medija, uključujući i intervju koje su samoubice dale pre odlaska u misiju i poruke koje su za sobom ostavili, sve je sigurnije da ovi napadi ipak imaju značajnu religijsku komponentu. *Millner* piše da su ove osobe ubeđene da će odmah otići u raj gde će biti slavljani zbog svojih akcija i *Boaz Ganor* iz izraelskog Instituta za antiterorizam smatra da religijski fanatizam čini samoubilačke napade izuzetno atraktivnim. Ne postoje problemi da se pronađu eksperti za ovu temu. Ali problem je što se oni svi ne slažu oko krucijalne stvari - motivacije i današnjeg stanja, a koje ne mora da budu slično budućem stanju. U oktobru 2000. godine, jedan izveštaj *Jane's Information Group* o samoubilačkom terorizmu navodi da su *Mossad*, izraelska obaveštajna služba, i *Shinbeth*, državna bezbednost Izraela, bili vrlo efikasni u kontroli Hamasa i Palestinskog Islamskog Džihada eliminišući njihove ključne operative i lidere i da su značajno doprineli njihovom slabljenju eliminisanjem njihovih vojnih i političkih vođa.⁵⁵

Dok istraživanja stavljaju akcenat na religioznu komponentu samoubilačkih napada na Srednjem Istoku (dostupni istraživački materijal pokazuje da indoktrinacija i motivi koji se baziraju na veri igraju centralnu ulogu u gotovo svim samoubilačkim napadima u Izraelu), izgleda da Islam nije bio ključni faktor u svim samoubilačkim napadima koje su izvele žene tokom izraelske i američke okupacije Bejruta sredinom 1980-tih. To što ne postoje jasne indikacije religioznosti kod bombaša samoubica, međutim, ne služi kao dokaz da religija nije igrala nikakvu ulogu. Činjenica da su žene samoubice u Libanu bile hrišćanke se nadovezuje na logičnu misao da su verovala u život posle smrti. Ključno pitanje koje ostaje je da li bi se one tako rado uključile u napade da nisu verovala u život posle smrti, a ne da li je religiozni fanatizam izazvao ove napade.⁵⁶

Pružajući širi okvir za razumevanje, na odgovarajućim mestima u prethodnim analizama je pominjano korišćenje žena-samoubica u terorističkim napadima⁵⁷ i tom okviru rečeno da se korišćenje žena samoubica

---

⁵⁵ *Jane's* je još zaključila da će Hamas postati legitimna politička organizacija (*Samoubilački terorizam: globalna pretnja*). S obzirom na današnje stanje, ovaj *Jane's*-ov izveštaj je bio preterano optimističan. Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ No, mi se ovde nećemo detaljnije baviti ovom tematikom, jer ona zahteva da bude predmet posebnog razmatranja.

smatra novom i veoma zabrinjavajućom fazom u razvoju terorizma. To je nov fenomen u modernoj istoriji terorizma.

Sirijska organizacija SNP je angažovala 6 žena u pokušaju da otera Izrael iz Libana 1985. a 1/3 svih tamilskih bombaša samoubica su bile žene. Prema izvorima ruske obavestajne službe žene su se trenutno obučavale za samoubilačke napade protiv ruske vojske u Čečeniji.

Izrael se trenutno suočava sa talasom samoubilačkih bombaških napada koje vrše Palestinci, a koji su počeli još 1993. i od tada nastavljaju da eskaliraju (od septembra 2000. do oktobra 2001. izvršeno je 37 bombaških napada gde su samoubice bili muškarci. Do 29. juna 2002. još 17 bombaških napada su izveli muškarci - brojka do koje se došlo iz novinarskih ili Internet članaka. Još četiri bombaška napada su izvršile žene, a dve su sprečene pre nego što su stigle da izvrše misiju. Jednu od tih žena, *Dareen Abu Aisheh* (21), Hamas je prvo odbio kao bombaša samoubicu jer u to vreme se verovalo da u tu svrhu ne treba koristiti žene. Ona se zatim obratila organizaciji *Al-Aqsa Martyrs Brigade* koja je očigledno imala manje skrupula.

Postoje neka ograničenja koja opredeljuju angažovanje ženskih samoubilačkih bombaša. Proučavanje grupa koje su rukovodjene religioznom ideologijom otkriva da je Islam ograničio mogućnost korišćenja žena u samoubilačkim akcijama. Pa ipak, oko pet bombaških napada u Libanu su izvele žene. I mada je PIJ prvobitno planirala da koristi ženu samoubicu za bombaški napad na rezidenciju izraelskog premijera u Jerusalimu, operacija je osujećena. U Šri Lanki žene su, do sada, izvele oko 30% svih bombaških napada. Još veći procenat žena je angažovan u samoubilačkim operacijama van ratnih područja, jer se tu zahteva pažljiva infiltracija, prikriivenost i obmanjivanje. Žena samoubica je izvela **teroristički** napad i usmrtila Radživa Gandija u Indiji. Većinu samoubilačkih napada u Turskoj su izvele žene. Mnogobrojni su razlozi zašto se žene biraju za izvodjenje ovih akcija. Prvo, one su manje sumnjive. Drugo, u konzervativnim društvima Srednjeg Istoka i Južne Azije nije uobičajeno da se žene pretresaju. Treće, žene mogu da se pruruše kao trudnice, a da ispod odeće nose eksplozivne naprave.⁵⁸

Važno je primetiti da su žene, baš kao i muškarci bombaši samoubice, pripremljene da prihvate smrt kao neizbežni krajnji proizvod njihovog

---

⁵⁸ Ibid.

napada, ili putem religijske indoktrinacije ili nacionalističkog ubedjenja koji vrednost osobe kao pojedinca stavlja ispod opstanka te organizacije ili države, ili oba. S obzirom na relativno potčinjen položaj žena u muslimanskom društvu, gde je pravda određena odredbama islamskog prava, pravi šok je predstavljalo kada je 31. januara 2002. palestinska žena *Wafa Idris* raznela sebe u centru Jerusalima usmrтивši jednog Izraelca uz veliki broj ranjenih. Mada je priča **uopštena** i nepotpuna i nije sasvim jasno da li je *Wafa* stvarno detonirala bombu namerno, ili je sama pre vremena eksplodirala, ili aktivirana daljinskim upravljačem, ona se smatra prvom ženom bombaškim samoubicom u Izraelu.

Jedan egipatski islamski sveštenik je pohvalio prvi ženski samoubilački napad u Izraelu i insistirao da Džihad, ili sveti rat, ne pravi razliku između muškaraca i žena i da je samoubilački napad u božjim očima čin samoodbrane. Dok islamska religijska doktrina spominje samo muškarce kao mučenike i njihovo nagrađivanje rajskim životom posle smrti, odbrana doma i religije se smatra kao dužnost svih žena i dece. Dakle i žena može da dospe u raj nakon takvog jednog svetog čina.

7) Način rada u pripremi i izvođenju samoubilačkih napada

I Organizacija za izvođenje samoubilačkih operacija je krajnje tajanstvena. Uspeh misije zavisi od nekoliko veoma bitnih faktora: stepena poverljivosti, detaljnog izviđanja i detaljnog planiranja i uvežbavanja.

1. Konspirativnost obezbeđuje da se sačuva element iznenadjenja koji je ključan za uspeh većine terorističkih operacija.

2. Detaljno izviđanje omogućava grupi da napravi plan, čak i model mete.

3. Detaljno uvežbavanje omogućava bombašima da postignu brzinu i spretnost. Postoje i drugi elementi, kao što su ubacivanje bombaša u zonu mete, ili čak do same mete. U najvećem broju slučajeva, bombaš samoubica uživa podršku operativne ćelije, odgovorne za obezbeđivanje smeštaja, transporta, hrane, odevanja i bezbednosti bombaša dok ne stigne do cilja. Agenti iz tog mesta pomažu da se prikupe obaveštajni podaci za operaciju. Članovi ćelije proveravaju i verifikuju obaveštajne podatke. Bombaš vrši uvežbavanje i, neposredno pre napada, konačno izviđanje.

4. S obzirom da je za uspeh operacije od vitalnog značaja da se obezbede detaljni podaci o meti, vrlo je važno da terorističke grupe izgrade

solidnu mrežu agenata. Važno je pomenuti da su neke od obaveštajnih službi uspele da se ubace u mreže agenata terorističkih organizacija. U određenim slučajevima, jedini način odbrane jeste infiltriranje u samu "srž terorističke grupe". To u nekim slučajevima predstavlja prvu liniju odbrane, jer bombaši samoubice na vrlo lukav način uspevaju da se privuku do same mete, zadobijajući njeno potpuno poverenje. U takvim slučajevima, odnosno, pod takvim okolnostima, ni stotine telohranitelja ne mogu da zaštite osetljivost mete. Poslednja linija odbrane je očvršćavanje mete, tj. eliminisanje "njene ranjivosti".⁵⁹

II Postoje šest vrsta improvizovanih eksplozivnih uređaja koje koriste bombaši samoubice: uređaj koji se nosi na telu, poznat i kao samoubilačko odelo, uređaj koji je montiran na vozilo, uređaj montiran na motorciku, uređaj montiran na laku letilicu, uređaj montiran na čamac i uređaj koji nosi ronilac. Sve ove kategorije uređaja su korišćene u samoubilačkim napadima u Južnoj Aziji i Srednjem Istoku.

Najveći broj napada je izvršen tzv. samoubilačkim odelom. S obzirom da teroristi vode računa i o troškovima operacija, ovo se pokazalo kao najjeftinija varijanta. Vrlo je mali broj slučajeva gde je uređaj montiran za letilicu. Pa ipak, one su se pokazale najefikasnijim jer ih je teško osujetiti. Letelice su tako malih veličina da ih radar ne može uočiti, ali takve letelice su kratkog dometa, osetljive na vremenske prilike i nedostaje im elektronska preciznost. Tradicionalni koncept bezbednosti se bazira na osujećenje operacija gde se teroristi ili hvataju, ili ubijaju. Uspeh samoubilačkih napada zavisi da li će terorista poginuti, ili ne. Teroristu ne brine da li će biti uhvaćen, ispitivan (mučen), zatvaran i ponižavan.

III Šta više, kod samoubilačkih napada ne treba obezbediti odstupnicu napadaču koga treba izvući nakon obavljene operacije. Dakle, bombaš samoubica ulazi u zonu visoke obezbedjenosti mete, pri čemu je bez značaja kako će se iz ovakve situacije izvući. Sigurna smrt napadača omogućava grupi da izvodi najkvalitetnije operacije, jer se smrću napadača čuva organizacija i kadar. S obzirom da i "najtvrdji" zatvorenik može u ekstremnim slučajevima psihičkog i fizičkog mučenja može da popusti, sigurna smrt napadača obezbeđuje zaštićenost informacija.⁶⁰

⁵⁹ Suicide terrorism: a global threat - Jane's Intelligence Review...

⁶⁰ Ibid.

IV Iako mere koje se preduzimaju u borbi sa samoubilačkim terorizmom "hvataju" samo neku od njegovih razarajućih tendencija, ipak one pružaju "građu" za složeniji pogled na položaj i ulogu samoubilačkog terorizma, "odskočna su daska" za pretvaranje, pomeranje težišta od postojećeg koncepta ka konstituisanju drugačijeg, efikasnijeg okvira za rešenje ovog masovnog i moćnog (u negativnom smislu) problema našeg doba.

Dakle, samo iz te perspektive, reljefno se pokazuje i važnost ovakvog pristupa u suprotstavljanju samoubilačkom terorizmu.

U tom smislu, polazište mora da predstavlja svojevrsno međusobno povezivanje dve vrste strategija. Drugim rečima, akcenat je na dve "komplementarne političke i operativne strategije".⁶¹

1. Prvo, sa organizacijom koja poseže za samoubilačkim terorizmom treba postupati kao sa organizacijom, a ne kao sa grupom individualno okupljenih kriminalaca i svaki napad na nju mora se nositi sa organizacijom strukturom i političkim, kulturnim, verskim, socijalnim kontekstima u kojima te strukture uspeavaju. Kroz suzbijanje ovakve vrste terorizma, mora se neprestano imati na umu da organizacije koje sprovode samoubilački terorizam uživaju podršku svoje zajednice (države - donatori). Sa svim svojim osobenostima i uz čitav niz složenih pitanja koja se u vezi sa tim postavljaju, predlaže se primena međunarodnih političkih i ekonomskih sankcija protiv država iz kojih terorizam dolazi, kombinovanjem sa diplomatskim pritiskom.

Sa druge strane, u pitanju su teroristi-samoubice, osobe spremne da ignorišu ono što će se njima samima dogoditi. Oni veruju u ideju zla i rizikuju svoj život zbog te ideje. Baš zbog toga, politička borba protiv bombaša-samoubica mora uvek biti potpomognuta snažnim operativnim pritiskom. Najveću pažnju treba posvetiti vođama ovakvih organizacija, zapovednicima, oficirima koji regrutuju i obučavaju ubice i planiraju napade. U tom smislu se predlaže stvaranje efikasnih doušničkih mreža, stalno praćenje mogućih saradnika i intenzivna saradnja između međunarodnih obaveštajnih službi.

2. Dobro zaštićeni ciljevi, odnosno fizička zaštita potencijalnih ciljeva je druga važna vrsta strategije u borbi protiv samoubilačkog terorizma. Podizanje betonskih zidova, tj. barikade, stražari, psi - sve to može u značajnoj meri da smanji broj samoubilačkih napada, odnosno da pruži, čak poveća osećaj sigurnosti kod običnih građana.⁶²

⁶¹ E. Sprinzak: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici,...

⁶² Ibid.

V Upozoravajući da se, možda, baš ovde srećemo sa najspornijim pitanjima, sa razlogom izdvajamo sledeće:

U svojoj borbi protiv terorizma, Ministar unutrašnjih poslova Rusije Boris Grizlov je, po ugledu na neke odredbe zakona SAD izjavio da se i Zakonik o krivičnom postupku u Rusiji mora promeniti kako bi se omogućilo zadržavanje u pritvoru osumnjičenih za terorizam do 30 dana, pri čemu se u to vreme ne mora zvanično podići optužnica.

Zagovornici građanskih prava upozoravaju da bi usvajanje, odnosno primena takvog amandmana otvorila vrata drastičnom kršenju ljudskih prava, što je slično izražavanjima protesta koji su se javili u SAD kada je u Vašingtonu usvojen tzv. Patriotski zakon nakon 11. 09. 2001. Svaki pokušaj da se promeni (pooštri) Zakonik o krivičnom postupku da bi se učinilo izvesno napredovanje, tj. poboljšanje u istrazi, svakako bi dovelo do zloupotreba prava osumnjičenih bez ikakvih granica ili kontrole - izjavila je Ana Neistat, predstavnik Human Rights Watch-a u Rusiji.⁶³ U tom smislu, li da bi to potkrepili, oni navode da su nedavna istraživanja ove organizacije otkrila da se većina kršenja ljudskih prava, uključujući i fizička maltretiranja i iskaze pod pritudom, dešavaju u kratkom vremenu nakon hapšenja osumnjičenih, kada je ograničen pristup advokatu. Po važećem ruskom Zakoniku o krivičnom postupku koji je , osumnjičeni može da bude zadržan samo 48 sati bez podizanja optužbe. Pritvor se može potom produžiti još tri dana ali uz sudsko rešenje.

Po američkom Patriotskom zakonu osumnjičeni su se u pritvoru mogli zadržati neograničeni vremenski period, a islednicima su imali velika ovlašćenja, kao, npr, da koriste najsavremenije elektronske uređaje za prislušivanje, neograničena ovlašćenja u vršenju pretraga i sl. Takođe im je dostupan i pristup širokom opsegu informacija, uključujući i poverljive informacije finansijske prirode. Ovaj američki zakon važio je do oktobra 2005.

Grizlov nije rekao da li njegov predlog zakona predstavlja samo privremenu meru. On je izjavio da su teroristički napadi direktno povezani sa aktivnostima organizovanog kriminaliteta i da policija ne raspolaže adekvatnim resursima u borbi protiv terorizma. On je, dalje, predložio da se imenuje i specijalni istražitelj za svaku kriminalnu grupu koji bi bio lično odgovoran za kontrolisanje aktivnosti u isleđivanju. Zanimljivo je pomenuti da policija trenutno u Rusiji istražuje aktivnosti onih kriminalnih grupa koje kontrolišu oko

---

⁶³ Vid. http://web1.epnet.com/delivery.asp?tb=1&_ug=db+0%2C2%C5+fic+13+In+en-us+sid...

20-50 najvećih poslovnih korporacija i koje, ili imaju svoje ljude u upravnim odborima ovih kompanija, ili direktno dobijaju deo ostvarenog profita kompanije. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, kriminalne grupe su izvršile preko 89 kriminalnih slučajeva do sada u ovoj godini, od kojih je 43 izvršeno u centralnoj federalnoj oblasti koja obuhvata Moskvu i moskovsku regiju. Policija tvrdi da je uspešno rešila 48 slučajeva širom zemlje i 16 u centralnoj federalnoj regiji.⁶⁴

Grizlov je još izjavio da su istražitelji u potpunosti rekonstruisali mesto zločina na aerodromu Tushino koji su u subotu napale dve žene bombaši samoubice. Posle sprovedene istrage, istražitelji raspolažu preliminarnim informacijama o osobama koje verovatno stoje iza ove smrtonosne eksplozije. On je naredio policiji da pažljivo proverava lične isprave i da uhapsi sve one koji borave u gradu ili okolini bez prijave i odgovarajućih dozvola. "Mislim da je taktika pikiranja na one građane koji nemaju prijavu boravka veoma važna" - izjavio je Grizlov. Policiji je naređeno da posebno obrate pažnju na ovu kategoriju građana. Interfax je izvestio da su istražitelji već sastavili skicu druge žene bombaša samoubice. Prva žena samoubica je bila dvadesetogodišnja Zalikhan Elikhadzhiyeva i identifikovana je na osnovu pasoša koji je pronađen pored njenog raskomadnog tela.⁶⁵ Inače, Moskva se prvi put suočila sa bombašima samoubicama u oktobru prošle godine kada je grupa od 41 Čečenskih pobunjenika, uključujući i žene koje su bile opasane eksplozivom, zarobila 800 ljudi u pozorištu Dubrovka. Međutim, specijalne snage su upotrebile gas da uspravaju pobunjenike pre nego što su oni stigli da detoniraju eksploziv.

I 2. Mete terorističkih akcija

Kvalifikacija terorističkih organizacija, i državnih i nedržavnih, levičarskih i desničarskih, etničkih i dobrovoljačkih, pokazuje njihove međusobne sličnosti, ali i razlike.

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Prva žena bombaš samoubica, dvadesetogodišnja Čečenka Zalikhan Elikhadzhiyeva je bila živa još oko 20 minuta nakon detoniranja eksploziva ispred ulaza na rok festival, a zatim umrla. Identifikovana je po pasošu za koji istražitelji veruju da je pripadao njoj. Takođe je pronađena avionska karta na njeno ime gde se vidi da je ona doletela u Moskvu iz Tbilisija dan pre bombaškog napada. Ibid.

Kod dobrovoljačkih terorističkih organizacija, njihovi članovi obično pripadaju istoj klasi kao i žrtve. Upozorenje meti, je u stvari, poruka koja je implicitna: "moraš da znaš gde je tvoje potčinjeno mesto". Ponekad je meta vlada koja se smatra isuviše efikasnom i zbog toga prisiljava teroriste da uzmu stvar u svoje ruke. Terorizam je jeftina metoda da se zamrznu progresivne akcije. Svako ko želi da promeni *status quo* može da postane potencijalna meta terorističkog nasilja.⁶⁶

Mete terorista autoritativne države su **predstavnicima demokratskih i socijalističkih partija, intelektualci, liberali, sindikati i drugi disidenti**. Mete ove vrste terora su i **svi drugi koji ne pripadaju vladajućoj eliti**, a posebno **aktuelni i potencijalni protivnici**.

Međutim, mete nasilja (na primer, u desničarskom terorizmu) nisu uvek specifične, odnosno bombaški napadi su usmereni **nasumično**. Neke specifičnije mete bi mogle da uključe **levičarske lidere, intelektualce i državne izdajnike**. Mete terora su i **protivnici režima**, ali generalno i **društvo u celini**. Zahtevi u desničarskom terorizmu su uglavnom usmereni ka vojsci od koje se očekuje da izvede državni udar. Takođe, posebno se računa i na **simpatizere među medijima i u narodu**.⁶⁷

Mete nasilja nacionalistički i etnički baziranog terorizma su **pripadnici vladajuće ili strane političke sile**, posebno pripadnici obezbeđenja i drugi stubovi vladajućeg režima. Specifičnije mete bi obuhvatale **pripadnike većinske etničke zajednice, osoblje multinacionalnih kompanija, strance, turiste i sl.** Ponekad su mete i **pripadnici te terorističke organizacije**, posebno **vođe** ukoliko se smatra da sarađuju sa vladajućim režimom. Ponekad se u izboru meta ide i znatno šire tako da ove mogu da uključe **sve one koji se ne slažu sa nacionalističkim i etničkim ciljevima te terorističke organizacije**. Tokom Hladnog rata, česte mete napada su bili državni službenici i rivalske grupacije koje su ugrožavale legitimitet režima na ideološkim osnovama. Mete su bile i emigrantske zajednice u inostranstvu.

Kod levičarski nastrojenih terorista, mete terora su **predstavnicima državnog aparata, policija, vladini službenici, vojno osoblje, diplomate, sudije i biznismeni iz velikih multinacionalnih korporacija**. Mete terorističkih napada su i **svi oni koji se identifikuju sa žrtvama terora**. Često su mete napada i **mediji**, posebno oni koji na nezadovoljavajući način

⁶⁶ J. R. Thackran, op. cit. nđđ. 258-259.

⁶⁷ Ibid.

izveštavaju o teroristima ili emituju izjave potencijalnih meta. Teroristi se obično deklarišu da se bore u ime međunarodnog proleterijata, siromašnih, ugnjetenih i zatvorenih. U zavisnosti od toga koga izaberu za metu napada, ko je meta zahteva, a ko meta za privlačenje pažnje, teroristi mogu da postignu različite ciljeve, a ponekad oni mogu da imaju i sekundarne efekte koji služe različitim svrhama. S obzirom da međunarodni terorista može da bude i neka vlada, levičarska ili desničarska organizacija, ili neki nedržavni akter, ili čak kombinacija ovih aktera, proces biranja njihovih meta je sličan kao i kod domaćih terorista. U poslednje vreme, glavne mete napada su **vlada SAD-a i njeni građani u inostranstvu, diplomate, ambasade, aviokompanije, NATO zvaničnici, vojnici i baze**. Mete zahteva i mete za privlačenje pažnje su strane **vlade, novinari i mediji** koji se smatraju odgovornim za kreiranje javnog mnjenja o teroristima.⁶⁸

Većina nedržavnih, levičarskih terorističkih organizacija su usmerene na taktičke ciljeve, kao npr. oslobađanje zarobljenih saboraca pregovaračkim procesom koji je usledio nakon kidnapovanja talaca. Blaže varijante uključuju reklamiranje same organizacije i njenih ciljeva, regrutovanje simpatizera koji se još nisu priključili pokretu, kao i podizanje motivacije već regrutovanih terorista. Kidnapovanja se koriste i u svrhe obezbeđivanja sredstava za funkcionisanje ovih organizacija.

Suočavamo se, dakle, sa širokim spektrom potencijalnih meta terorističkih napada, ocenjujući da bezbednost vazdušnog saobraćaja (politički motivisana namera, organizovanost, bezobzirnost, izuzetna surovost, upadljiva komunikativnost) zaslužuje, ovde, posebno komentarisanje. Upravo, ukazujući preplašeno na dramatične razmere koje uzima ova forma terorističkog delovanja, izdvajamo kao posebno razmatranje - bezbednost vazdušnog saobraćaja kao meta terorizma.

I 3. Žrtve terorizma

Terorizam namerno koristi strah kao sredstvo za postizanje posebnih ciljeva. Po prirodi je nasilan, nehuman, predstavlja teatar apsurdna i tako je osmišljen da manipiliše svojim žrtvama i, preko njih, širom populacijom. Efekti terorizma na drušvo se fokusiraju na stvaranje osećanja straha, panike, nesigurnosti.

---

⁶⁸ Ibid. str. 156.

Posmatrajuci uticaj koji terorizam ima na obične građane u zemljama koje su najviše ugrožene terorizmom (kao što su Argentina, Egipat, El Salvador, Italija, Liban, Nikaragva, Severna Irska, Španija i Turska), pri mećuje se da je u njima došlo do ozbiljne erozije kvaliteta života. Terorizam je znatno ugrozio i međunarodnu diplomatiju i radne i životne navike političkih lidera, diplomata i biznismena širom sveta. Zabrinutost za ličnu sigurnost pogađa sve širi krug ljudi, (tako npr. putovanje avionom je sada otežano sve oštrijim sigurnosnim procedurama i putnici trpe ozbiljno narušavanje privatnosti). Aerodromi, banke, industrijski kompleksi, privatne i javne institucije, čak i zatvori su ugroženi terorističkim aktivnostima.

Strahovi koje izaziva terorizam i mogućnost da se postane njegova žrtva, u sve većoj meri povećavaju, pored ekonomske, i društvenu cenu ovog problema. Terorizam slabi društvenu i političku teksturu zemalja koje napada, usmeravajući finansijska sredstva na borbu protiv terorizma (umesto da se ovaj novac upotrebe u neke važnije svrhe, kao npr. zdravstvo i obrazovanje).

Postoje različite okolnosti u kojima obični građani mogu da postanu žrtve terorističkih akata i one su toliko različite koliko su različiti i sami uzroci terorizma. Žrtve mogu biti selektivne ili slučajne. Kod selektivnog terorizma, ciljevi su specifične grupacije: policija, sudstvo, vojni ili zatvorski personal... Kod "slučajnog" terorizma, žrtve se ne biraju, već svako može da postane žrtva – to je metod koji izaziva maksimalni strah u javnosti.

Bez obzira na ciljeve i oblike terorizma, on u svakom slučaju obuhvata nepredvidjenu, veliku silu koja preta žrtvama uništavanjem. Ovo iskustvo je krajnje stresno i u žrtvama izaziva osećaj totalne bespomoćnosti. Terorizam briše žrtvinu sposobnost da kontroliše svoje ponašanje. Svaka teška trauma izaziva fizičke i psihičke posledice pretrpljenog šoka. S obzirom da su žrtve u većini terorističkih napada slučajne, one ne mogu ni da preduprede, niti da kontrolišu događaje.⁶⁹

---

⁶⁹ Višestruke pretnje sigurnosti, integritetu i dostojanstvu neke žrtve u njima izaziva kriznu reakciju u kojoj su emocije i ponašanje osobe kojoj se preta ozbiljno poremećene. Žrtva koja se suočava sa pretnjom bliske smrti se parališe i ne može da upravlja neophodnim fizičkim i psihičkim resursima koji bi joj pomogli da se odupre napadu. J. R. Thackrah, op.cit. str.293-295

Prva faza žrtvine reakcije na teroristučki čin se odnosi na trenutnu situaciju i pretrpljeno iskustvo. Reakcija je šok, neverica, odbacivanje istine i prividjanje događaja. Karakteriše je paralisnost, nemogućnost da se pokrenete i odbacivanje čulnih utisaka. Zatim sledi paraliza efekata, tzv. "smrzniti strah" i nerealno očekivanje žrtve da budu odmah spašene. Ukoliko spasilaške ekipe ne spasu žrtvu u ovom periodu "početne adaptacije", pritisak situacije i strah se udružuju i savladjuju većinu žrtava koje zapadaju u stanje traumatskog psihološkog infantilizma. Pojedina gubi sposobnost da funkcioniše kao odrasla osoba i počinje da reaguje "prilagodjenim ponašanjem" koje se uči u najranijem detinjstvu. Identifikacija žrtve sa agresorom postaje centralna tema koja ima i svoje ime: "Stokholmski sindrom".⁷⁰

Teroristi često u svojim napadima tvrde da nema nevinih žrtava. Pa ipak, svaki ljudski život ima vrednost – posvećenost ovoj vrednosti povezuje teroristu, žrtvu i javnost u trostrukom odnosu, koji predstavlja karakteristiku modernog terorizma i čini aktivnosti, kao što su npr. pregovaranje oko oslobađanja taoca, mogućim. Kada je cilj terorista ubijanje, onda tu imamo ubistvo; kada terorista ne ceni svoj sopstveni život, tada imamo samoubistvo, kada ga vrednuje manje od nečeg drugog, tada govorimo o mučeništvu, kada na sebe gleda kao na vojnika koji prihvata rizike borbe, tada imamo ratnog zarobljenika. I na kraju, kada cilj terorističke ucene ne vrednuje ljudski život, nema se oko če-

---

⁷⁰ Žrtve terorizma trpe ozbiljno i dugoročno oštećenje svog fizičkog, mentalnog i emotivnog zdravlja. Strategije uspešnog prilagodjavanja terorističkom iskustvu mogu da dovedu do brzog rešavanja krizne situacije uz minimum žrtava i povreda, a one se sastoje od: održavanja nivoa zabrinutosti i straha u okviru granica tolerancije da bi ostao budan i spreman za delovanje, održavanje samopouzdanja uprkos nehumanom i degradirajućem iskustvu, održavanje odnosa sa drugim žrtvama i donekle sa teroristima, bez ulagivanja i poniznog moljenja. Kada se nadje u kriznoj situaciji, osoba treba da se prilagodi realnosti situacije u kojoj se nalazi i da uči od ponašanja drugih žrtava koje se nose sa situacijom, čak i da podnese konstruktivnu kritiku, a da ne izgubi osećaj vrednosti i samopoštovanja.

Patološko prenošenje (transfer) se često sreće kod osoba koje teroristi drže kao taoce. Žrtve taoci postaju žrtve instrumentalne manipulacije. One se koriste i eksploatišu od strane terorista, kao instrument da prinude treću stranu (porodicu, policiju, vladu) da popusti njihovim zahtevima. Ponašanje taoca u periodu njihovog zatočeništva se ne može osudjivati i ne sme biti predmet kritika. Ibid

ga pregovarati. Tako, terorizam ne predstavlja problem u totalitarnim državama gde se život malo vrednuje.

Terorizam može da egzistira samo tamo gde i kada je osvetničko nasilje ograničenog obima i prostora. Ako je osveta prostorno ograničena, ona je neograničena u vremenu. Istrajavanje terorista u osvetničkim namerama, su najteža prepreka onima koji moraju da planiraju odbranu od terorizma.⁷¹

Terorizam se javlja u talasima, otprilike jednom u dve decenije ili jednom u svakoj generaciji. Tokom vremena poboljšavanje ili pogoršanje uslova za neku socijalnu grupaciju nastaje kao proizvod društvenog sistema u kome egzistira.

Ljudi sa kojima se loše postupalo i koji su nepravedno kažnjavani traže osvetu. Čak i oni koji su bili zasluženno kažnjavani, bore se da se osvete onima koji su tu kaznu izdejstvovali. Kada se desi neki teroristički incident, naponi u pravcu ukazivanja pomoći mora da se usmere na ublažavanje posledica koje je on izazvao. Situacija mora da se rešava po hitnom postupku, uz što manje žrtava. Briga za žrtve je osnovni princip u planiranju ovih intervencija, ali i drugi faktori utiču na donošenje odluka koji su i političke prirode i zavise od konkretne situacije.

Medju svim žrtvama nasilja, žrtve terorizma zauzimaju posebnu poziciju. On ili ona obično predstavljaju vladu koju teroristi napadaju

---

⁷¹ Žrtve terorizma prolaze i kroz iskustvo osećanja tuge i žaljenja. Žrtve taoci su izolovani i svojim sopstvenim osećanjima osramoćenosti i krivice: krivice, jer se nisu dovoljno odupreli po cenu da ostanu u životu i sramote što su kidnapovani i iskorišćeni. Ovo čini težim mogućnost da se žrtve osećaju slobodnim da podele iskustvo sa drugim žrtvama. U terorističkim incidentima, krivica može da preraste u problem u situacijama kada su neki taoci oslobođeni pre drugih, ili kada se medju taocima nadju pripadnici vojnih ili policijskih snaga koji se nisu odupreli teroristima. Vodje terorista se svom snagom bore da održe apsolutnu kontrolu nad informacijama koje pružaju ostalim teroristima ili taocima. Medju teroristima i žrtvama se ne uspostavlja humana komunikacija. Izvor snage za žrtvu terorizma ne leži samo u mogućnostima da se nose sa stresom ili da pobegnu, već i u mogućnosti da se i u najgoroj situaciji straha i očaja snadju na što bolji način. Terorizam je blisko povezan i sa efektom stresa, posebno onim koje izazivaju traumatične situacije. Deca koja su odrasla u uslovima konstantnog nasilja postaju uvučena u svet terorizma. Ipak, to ne znači da sva deca koja su rasla u okolnostima gde je dominiralo nasilje postaju teroristi.

i zato za taoce i uzimaju osobe koje predstavljaju deo te vlade. Prilikom definisanja strategije odbrane od terorističke surovosti, treba uzeti u obzir da je vrednost ljudskog života najvažniji postulat.⁷²

I 4.Sadržaj i izbor reagovanja na terorizam

Obim potencijalnog reagovanja na probleme terorizma se proteže u širokom luku - od čvrste rešenosti da se teroristi ubijaju gde god se pronađu, bez obzira na činjenicu ko ih štiti, pa sve do priznavanja (nevoljnog) da su teroristički napadi posledica problema koje treba rešavati da do budućih napada ne bi došlo. Definisane ovakvog načina (obima) reagovanja na odnosne probleme, međutim, ne pruža jasne smernice šta, u određenim okolnostima može biti adekvatan izbor u reagovanju.

Ovako kompleksne situacije nas čine obazrivim i upozoravaju nas da ne treba smanjiti opseg i vrste načina da na njih reagujemo. Potencijalna reagovanja na izazove terorizma se mogu svrstati u četiri široke kategorije⁷³:

1. Odbrana i uništavanje u cilju odvracanja. Sila predstavlja jedan od oblika reagovanja na terorističke napade. Treba čvršće zaštititi mete terorista i uništiti sve počinitelje i njihove patrone. Nanošenjem velikih gubitaka teroristima i njihovim zaštitnicima, oni se, dakle putem prisile, odvrcaju od budućih terorističkih akcija. Oni najradikalniji zagovornici ove teorije predlažu preduzimanje preventivnih napada protiv onih koji planiraju terorističke napade. Uprkos postojanju mita o efikasnosti ovog pristupa, on ipak za sobom povlači velike troškove i rizike. Odbrana svih potencijalno slabih meta je nemoguća i uništavanje svih terorista je nemoguće ako se uzme u obzir kontekst koji generiše njihov ekstremizam i ciljevi koje žele postići svojim terorističkim taktikama i mogu samo još više da povećaju našu nesigurnost.

2. Istraživanja i aktivnosti obaveštajnih službi "koja vode ka interdikciji". Jedna uspešna strategija protiv terorizma mora da se oslanja na rad obaveštajne službe. Strategija reagovanja koja stremi cilju u obliku interdikcije, prirodno, proizilazi iz gledišta da na terorizam treba reagovati kao na problem kontrolisanja kriminaliteta. Naravno, kontrolisanje kriminaliteta povlači sa sobom i kažnjavanje, ali efektivno upravljanje or-

---

⁷² Ibid, 210 - 212

⁷³ P. C. Sederberg: op. cit., str. 274.

ganizovanim kriminalitetom stavlja naglasak na prodiranje u kriminalne mreže, prekidanje kriminalnih aktivnosti i identifikaciju i hapšenje kriminalnih vođa. Za ovako efikasno kontrolisanje kriminaliteta je potrebna dobro organizovana politička globalna zajednica, baš ono što nedostaje kada su u pitanju transnacionalni teroristi ili kriminalci. Implementacija tih strategija na globalnom nivou zahteva ozbiljne, veoma delikatne pregovore među "široko autonomnim državama od kojih svaka sledi svoju sopstvenu domaću politiku". Nasuprot tome, vojna rešenja izgleda da nude veći opseg za unilateralno delovanje.

3. Reagovanje i korektivne mere koje vode ka oporavku. Ukoliko pretnja terorizma predstavlja hroničan problem za koje je malo verovatno da se može odvratiti prisilom, od koga se niko ne može odbraniti u svim osetljivim tačkama, ili koji se može ukinuti (zabraniti) pre njegove implementacije, onda naš odgovor na terorizam predstavlja - reagovanje i sprovođenje korektivnih mera ka oporavku, strategija koja nas najdirektnije upućuje na metaforu lečenja bolesti. Kako terorističke akcije eskaliraju, tako sve više dobija na važnosti pitanje kapaciteta za reagovanje i sprovođenje korektivnih mera. Interesantno je da pojava bioterorizma još više naglašava važnost ovog pristupa. Za jedan napad biološkim oružjem je potrebna samo veća koncentracija ljudi pa da nastane pravo pustošenje, jer je ogroman broj potencijalnih meta koje se ne mogu sve uspešno zaštititi. Takve pretnje treba rešavati kroz intezivno pripremanje za efektivno reagovanje i sprovođenje korektivnih mera.

4. Kompromis i nagodba koji vode kooptaciji. Shvatanje da terorizam predstavlja nasilnu taktiku koju koristi grupa ljudi u cilju sprovođenja različitih političkih programa, vodi nas ka tome, da bliže razmotrimo političke i društvene kontekste koji utiču na pojavu ove vrste ekstremizma. Ne sve grupe koje se koriste terorističkim taktikama, u stvari vrlo malo njih, povezuje neograničeni nihilistički cilj uništavanja zapadne civilizacije. Priznanje da njihovi ciljevi možda odražavaju i njihove duboko ukorenjene potrebe, težnje i konflikte ih ne opravdava da posegnu za terorizmom. Međutim, suština njihovog programa i obim u kome oni odražavaju, odnosno predstavljaju težnje šire populacije, kao i širina njihove institucionalne podrške, sve nam to govori da je eliminisanje pretnje možda nemoguće postići, a da se za to ne plati odgovarajuća cena. Umesto toga, možda je bolje pokušati da se ukrotite taktike, promene ciljevi programa, ili, u krajnjem slučaju, da se po-

jedine grupe, ili istaknute vođe "smire" i uvedu u već utvrđeni poredak.⁷⁴

Sam predlog da se pregovara sa teroristima bi, možda, pod određenim okolnostima, bio prihvatljiv, u određenim situacijama i najefikasniji metod. Ipak, odgovori na gomilu pitanja koje proizvodi terorizam, idu u suprotnom smeru - od konvencijalne mudrosti, ka razmišljanjima da ustupci samo ohrabruju terorizam, i ka emocionalnom impulsu nakon pretrpljenog terorističkog napada. Pa ipak, ovaj pristup zaslužuje ozbiljna razmatranja. "Ako mit o efikasnosti pojačava glasove onih koji zagovaraju silu, mit o neefikasnosti obično stišava, ili u potpunosti učutkuje, glasove onih koji zagovaraju opcije pregovaranja".⁷⁵

U tom smislu, nijedna od metafora koje se koriste da bi se analizirao problem terorizma, unapred ne isključuje i posredovanje kao antiterorističku strategiju. Interpretacije terorizma koje odbacuju posredovanje u bilo kom obliku (npr. one koje vide terorizam kao oruđe u rukama psihopata ili beskompromisnih fanatika), takođe, postavljaju ozbiljne dileme o efikasnosti represije bez istrebljivanja. Kada zaključimo da su napadači ili ludi ili vođeni bizarnim uverenjima (npr. veruju u spasenje kroz samoubilačke napade) tada represivna sila neće proizvesti očekivane efekte odvracanja.⁷⁶

Zbog toga se ne sme odbaciti mogućnost posredovanja, već se samo jasno mora definisati u kojim slučajevima ono može da funkcioniše, odnosno, da da najbolje rezultate. Svaka teroristička grupa ima svoju političku istoriju i karakter koje u bitnom oblikuju i odgovarajuće forme reagovanja režima na njih. Šta više, ove grupe vremenom menjaju svoj karakter. One su retko savršeno kohezivne i konstantne. Ekstremistička retorika može da prikrije stvarne mogućnosti za njihovu podelu i prilagođavanje. Represija i posredovanje ne predstavljaju međusobno isključive

---

⁷⁴ Cit. prema P. C. Sederberg: Ibid, str. 274-275.

⁷⁵ Ponekad bi predsednik Bush tako široko okarakterisao i definisao američki rat protiv terorizma, da bi nam se činilo da ćemo u dogledno vreme mi sami sebe da napadnemo, s obzirom da se neki od optuženih za terorističke akcije izvedene u Južnoj Americi i Kubi skrivaju u SAD-u i s obzirom da nastavljamo sa proizvodnjom naoružanja za masovnu destrukciju. S druge strane, ponekad bi Bushova administracija bila uzdržanija fokusirajući se na terorističke grupe koje napadaju samo Ameriku (izvinjavamo se drugim državama, ali one moraju same da rešavaju svoje probleme). Ibid, str. 275.

⁷⁶ P. C. Sederberg, op. cit. str. 278.

antiterorističke taktike. Primamljivost šargarepe koja je metafora za pregovaranje, često zavisi od nivoa pretnje represivnog štapa. Konačno, ni represija ni pregovaranje ne odbacuje potrebu za smanjivanje ranjivosti (odbrane), ograničavanje planiranih napada (obaveštajna služba) i pripremljenost za vanredne situacije (oporavak).⁷⁷

Pružajući širi okvir za razumevanje, na ovom mestu su ponuđena neka preliminarna razmišljanja o opštim uslovima i posebnim faktorima koji utiču na relevantnost alternativnih reagovanja. Ovde ćemo naznačiti samo opšti pravac postupanja, stavljajući (još jednom) akcenat na činjenicu da neprijatelj predstavlja nešto više od grupe terorista, to jest, iako teroristi pribegavaju terorizmu kao taktici, oni takođe poseduju i ideološko utemeljenje, politički program i široku bazu podrške i simpatija.⁷⁸

1. Baza podrške neprijatelja. Kaznene mere su možda najefikasnije protiv izolovanih marginalnih grupa, ali neprijatelj koji ima široku bazu (pa, makar i pasivne) podrške predstavlja drugi problem. Napori da se suzbije, ili pak da se uništi široko podržavana grupa može samo da učini njihovu bazu još kompaktnijom, sa izraženijim stepenom solidarnosti sa još više novih pristalica. Na žalost, režim počinje da shvata da ne može da je eliminiše tek nakon višegodišnje teške bitke, kako nam to ilustruju slučajevi sa Južnom Afrikom i Palestinom. Predlog 1.1: Što manje podrške neprijatelj ima, to je verovatnije da će prisilne taktike biti efikasnije. Predlog 1.2: Relevantnost pregovaračkih strategija se povećava kako se širi baza podrške neprijatelja.

2. Vreme, prostor i teroristička pretnja. Kada izazovi terorizma postanu hronični, a operacije razuđenije, tada će rat protiv terorizma postati rat bez kraja, a mete napada će se beskrajno umnožavati. Potencijal za eskalaciju nasilja raste zajedno sa "očekivanom i neočekivanom cenom" koju sa sobom nosi upotreba prisile. Alternativa preživljavanju u neprekidnom ratnom stanju, mora se izraziti u naporima usmerenim ka pregovorima i kompromisu, kao dopuna, možda i zamena ratnim dejstvima. Predlog 2.1: Kako teroristička pretnja postaje razuđenija u pogledu vremena i mesta, povećava se relevantnost reagovanja na napade putem pregovora.

⁷⁷ Ibid, str. 279.

⁷⁸ Ibid, str. 275-278.

3. Raširenost terorističke pretnje. Jedna od taktičkih dilema sa kojom se susrećemo kada se suočimo sa terorističkom pretnjom je kako izbalansirati zahteve za odbranom, uništavanjem, oporavkom i pregovorima. Terorizam napada osetljive mete, a njihova lista je suštinski neograničena. Poboljšanje odbrane protiv jedne vrste napada (npr. otmice aviona) može da preorijentiše napade na neki drugu veoma osetljivu metu i to traje sve dotle, dok napadač ima sposobnost i zainteresovanost da napada.

Predlog 3.1: Što su potencijalne mete difuznije, to veći naglasak treba staviti na reagovanje i korektivne mere.

4. Ideološka uverenja neprijatelja. Grupe koje žele totalnu destrukciju ustanovljenog poretka (nihilisti) ili njegovu kompletnu transformaciju (spasioci) mogu se protiviti svakom pozivu na pregovore na koji režim eventualno može da pristane. Bruce Hoffman navodi neke značajne razlike između svetovnih i religiozno zasnovanih ideologija. On smatra da su religiozno motivisani napadači više skloni da na svoju borbu gledaju u totalističkom smislu, da na nasilje gledaju kao na sveti čin i da se zato mogu odupirati proračunatim odlukama političara. Nasuprot tome, pragmatičnije težnje za socijalnom pravdom, većom autonomijom u okviru ustanovljenih političkih zajednica, čak i težnja za nezavisnošću kada ona ne ugrožava postojanje države, nude veću šansu da se putem pregovora postigne rešenje. Ekstremistička retorika može da prikrije mogućnosti za postizanje kompromisa. Međutim nakon niza godina bezuspešne borbe, stavovi se menjaju.

Predlog 4.1: Iskreno utemeljenje totalističke ideologije unapred isključuju pregovore i kompromis. Predlog 4.2.: Neiskreno utemeljene ideologije ostavljaju otvorena vrata za pragmatične transformacije. Predlog 4.3: Nedosledne ideologije promovišu disintegraciju kroz izdaju i sabotiranje. Predlog 4.4: Ideološka uverenja koja odražavaju konkretne ciljeve (na primer, veću autonomiju, političku ulogu, materijalnu nadoknadu), stvaraju priliku za kompromis.

5. Karakteristike neprijateljske organizacije: unutrašnja stabilnost, konkurencija sa drugim grupama, veličina grupe i priroda vođa grupa su interni faktori koji utiču na neprijatelja i na vrstu zahteva koju on definiše. Kako grupe postaju veće i raznovrsnije, njihova unutrašnja stabilnost se smanjuje i javljaju se različiti zahtevi u pogledu programa.

Predlog 5.1: Sve veće usložavanje neprijateljske organizacije kreira mogućnost da režim putem pregovara utiče da se ona na kraju ili transformiše ili raspadne.

Takođe, nagrađujući nenasilna sredstva za postizanje ciljeva neprijatelja, režim ga može ohrabriti da u potpunosti napusti terorizam.

Predlog 5.2: Opadanje važnosti terorističkih taktika u sveukupnoj strategiji neprijatelja, stvara mogućnost da se on transformiše. Politički sadržaj pregovora: Svaki režim koji razmišlja o pregovorima mora da prethodno izračuna stvarnu - direktnu cenu kompromisa i naknadni rizik - da pregovori mogu delovati ohrabrujuće na druge grupe na terorizam. On, takođe, mora da razmotri kako će na ustupke reagovati šira baza podrške.

Predlog 6.1: Što je veći ustupak koji se nudi od strane režima, to će izazvati veći unutrašnji politički otpor.

Isto tako, "umereni elementi" među teroristima suočavaju se sa istim rizicima u odnosu na radikalnije elemente u njihovoj koaliciji.

Predlog 6.2: Pregovaračke strategije koje ohrabruju transformaciju ili raspad umerenijih elemenata terorističkih pokreta imaju tendenciju da povećavaju nasilje od strane preostalih radikalnih elemenata.

Kako smo već nagovestili, još jedan, suštinski faktor je od izuzetnog značaja, a to je - **okvir za pregovaranje**. Pored političkog i kulturnog okvira, na uspešnost pregovora utiče i scenario tipa: prvo primirje pa razgovori, ili primirje počinje kad počnu pregovori, pa sve do prvo ustupci, pa primirje. Treća diskutabilna oblast bi se ticala definisanja dnevnog reda za govore.

Predlog 6.3: Očekujte da pregovori budu teški i frustrirajući, jer teroristi žele da prošire listu koja je predmet pregovora, a režim želi da je suzi.

Nema sumnje, da nov odgovor na ovu vrstu izazova predstavlja - **kontraefekat**. Kontraefekat je od posebne važnosti. Na isti način na koji se revolucionarne snage nadaju da će primena represije od strane vlade povećati podršku za njihove ciljeve, isto tako teroristički napadi utiču da se javnost solidariše u svom antagonizmu protiv terorista, što dalje vodi u pravcu podrivanja kredibiliteta njihovih ciljeva. U demokratskim zemljama, gde svi pojedinci imaju jednake i široke mogućnosti za zadovoljavanje pravde, svaki javni teroristički akt će imati efekat kontra-udarca. Na pr. terorističke kampanje u Nemačkoj, Italiji, Francuskoj, Španiji i Severnoj Irskoj su praćene povećanjem opšte podrške za uvođenjem stroži-

jih protiv mera od strane države. Podrška terorističkim ciljevima je ostala da živi samo među manjim grupama, katoličkim manjinama u Irskoj i militantnim Baskijscima u Španiji.⁷⁹

ZAKLJUČAK

Poznavanje problematike samoubilačkog terorizma i saznanja o oblicima njegovog ispoljavanja, predstavlja prvi korak u njegovoj analizi. Drugi korak analize neizbežno se usmerava u pravcu kritičkog razotkrivanja određenih mehanizama kojima se nastoji da osujeti delovanje ove vrste terorista.

Van svake sumnje je da se ovaj veoma kompleksan problem ne može rešiti na jednobrazan način. Jedna "apstraktna formula" u ovom trenutku ne može biti prihvaćena. Neobično složen odnos između mera koje se imaju primeniti u borbi protiv ove pojave i ostvarivanja (odnosno, mogućnosti zloupotrebe) građanskih sloboda i prava, dodatno komplikuje ionako komplikovanu

---

⁷⁹ Ova analiza ima implikacije na budućnost međunarodnog terorizma one vrste koju je Al Kaida upotrebila protiv SAD-a čija je kampanja započela 1993. bombardovanjem Svetskog trgovinskog centra, dakle znatno pre događaja od 11.09.2001. Međunarodne terorističke kampanje zahtevaju podršku baze širom sveta. Al Kaidi su potrebne islamske zajednice koje dele njene fundamentalističke vizije da bi obezbedila regrute i novac, kao i vlade koje ih gledaju sa simpatijama koje bi im obezbedile skrovište i logističku podršku. Dosta muslimanskog i arapskog sveta je emigriralo na zapad bežeći od siromaštva, netolerancije, političke nestabilnosti i represija u svojim zemljama. Samo manji deo novijeg talasa ovih emigranata ima simpatije za ove grupe, dok ih ostali odbacuju. Oni svakako mogu finansijski i politički da podrže palestinski nacionalizam, ali ne i islamske napade na SAD. Naprotiv, oni se plaše tih napada jer anti-zapadnjačke kampanje i nasilja u ime Islama predstavljaju pretnju njihovom sopstvenom statusu u zapadnim društvima. Islamski militantni teroristi su mogli samo nekoliko meseci da se skrivaju u islamskim zajednicama u zapadnim zemljama, kao što je to bio slučaj sa Al Kaidinim otmičarima aviona koji su se skrivali u Nemačkoj i SAD-u. Ali ne i za duže vreme. Što se tiče rizika od napada terorista iz preokooeanskih zemalja, on još uvek postoji, ali je znatno smanjen. Najranjiviju metu budućih napada čine oni koji su najbliži terorističkim bazama podrške - teroristi će napasti one neprijatelje koji su im prvi pri ruci. Ovo uključuje američke civile i vojne službenike u zemljama kao što su Saudijska Arabija, Pakistan i Indionezija, kao i vlade i zvaničnike islamskih zemalja za koje se smatra da podržavaju zapad. Kratkoročna strategija stavlja akcenat na bezbednosne mere i jačanje obaveštajne službe o ovim regionima. Najbolja dugoročna strategija se odnosi na upotrebu razvojnih i obrazovnih strategija da bi se sprečila korupcija i otvorile alternative za buduće generacije u najizolovanijim i najsiromašnijim delovima islamskog sveta. Vid. o tome opširnije: D. Held, op. cit., str. 253.

problematiku ove vrste. Doduše, trenutno stanje, krajnje konfuzno i neodređeno u svakom pogledu, nije najpovoljnije za rešavanje mnogostruko delikatnih pitanja vezanih za označeni fenomen. Život to nedvosmisleno i neprekidno pokazuje. Međutim, ako se dopusti da se dosadašnji negativni tokovi rukovođeni kratkotrajnim egoizmom (sa jednog opšteg stanovišta) i dalje održavaju, slom jednog društva, je neizbežan.

Dr Dragana Petrović
Institute of Comparative Law
Belgrade

SUICIDE TERRORISM

Although traditionally it was believed that this is the problem of Middle East and South Asia regions, the danger and threat of suicide terrorism have been spreading all over the world. It is very difficult for the international community to find the way out from the "blind alley" it has been wondering about for such a long time crucified between the recognition that this type of terrorists' acts has acquired the form of epidemic and the reactions which, frankly, do not yield any (or very bad) results, therefore falling into depression and frustration due to accumulating challenges, not able (and not ready) to face them in an adequate manner.

Although they claim that they launched the resolute campaign against this form of terrorism, it is obvious that the suicide terrorists have survived it. The range of potential targets has widened, the number of casualties increased, the imagination in designing the methods of the execution of these operations multiplied, but the strategies and tactics for prevention and fighting against this huge problem do not appear to represent an obstacle for further progressing of this dramatic phenomenon. On the contrary, it seems as if the world "rewards its rebellious children".

Key words: bomb terrorism; determinate factors; targets of terrorism; victims of terrorism